

Днес в броя

На стр. 3

В начален етап приоритет трябва да бъде българският език, а след това – точни и обществени науки, смятат българите

На стр. 19

Д-р Марин Пандев, директор на Единния център за иновации на БАН: „Подпомагаме колегите от Академията относно защита, трансфер и комерсиализация на интелектуална собственост, разработването на проекти и бизнес планове към тях, както и на фирми, които искат да си сътрудничат с лаборатории на БАН“

На стр. 2

Акад. Николай Витанов, заместник-министър на образованието и науката: „Професиите на бъдещето ще налагат преквалификация на кадрите през целия живот. МОН полага усилия да се увеличат часовете по математика и природни науки в училище, защото те са в основата на професиите на бъдещето“

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 46 (1741) 20 – 26 ноември 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Снимка Пресцентър на МОН

Зам.-министър Емилия Лазарова откри STEM център в столичното 138. СУЗИЕ „Проф. Васил Златарски“, който включва модерни кабинети по математика и информатика, химия и опазване на околната среда, биология и здравно образование, физика и астрономия. Новото пространство подкрепя интегрираното обучение по природни науки, технологии, инженерство, математика и изкуства

„Аз-буки“ с ново онлайн пространство

Студио „Аз-буки“ в YouTube е най-новото онлайн пространство на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“. Там ще ви срещаме с интригуващи събеседници, за да разговаряме за образование и наука.

В ролята на водещ в първия епизод на Студио „Аз-буки“ влиза зам.-директорът на Издателството Венцислав Генков. Негов събеседник е известната актриса Гергана Стоянова. Тя е жената, чийто глас е познат на всеки българин. От пет години насам тя вдъхновява и мотивира ученици от цялата страна със своите семинари „Аз уча, вярвам, мога, знам“. Благодарение на тях Гергана Стоянова помага на много млади хора да повярват в себе си и в своите възможности, като начертаят своя път за личностна и професионална реализация още докато са в училище.

Точно такива ще бъдат нашите гости в Студио „Аз-буки“ – вдъхновяващи, мотивиращи и с ясна позиция по обществено значими въпроси. Те ще бъдат хора от различни сфери на живота и на различна възраст. За важните неща ще разговаряме с политици, експерти, учени, учители, ученици и известни личности.

За нас е важно да дадем думата на личности с ярки позиции от всички сфери на живота, които по един или друг начин се занимават с образование и наука. Защото сме убедени, че за важните неща трябва да се говори. А на хората, които имат какво да кажат, трябва да се дава думата.

Интересните срещи в Студио „Аз-буки“ ще бъдат разпространявани във всички социални канали на Националното издателство във Facebook, LinkedIn и Instagram, както и собствени такива.

Първото интервю от новата рубрика четете на стр. 5

Разходите за образование нарастват с 11% през 2026-а

Ресорната парламентарна комисия подкрепи проектобюджета, който предвижда 5,813 млрд. евро за сектора

Общият размер на разчетените разходи за образование за 2026 г. е в размер на 5,813 млрд. евро, или 11,368 млрд. лв., като се запазва на ниво от 4,8% от БВП. Ръстът на разходите за образование спрямо 2025 г. е в размер на 578,8 млн. евро (1,132 млрд. лв.), а в сумата се включват и европейските средства. Ръстът на разходите за образование за догодина е 11%. Това посочи министърът на образованието и науката Красимир Вълчев при представянето пред ресорната парламентарна комисия на проекта на Закон за държавния бюджет на Република България за 2026 г. в частта му за образование и наука. След дебати той бе одобрен от нейните членове на първо гласуване.

„С разчетените допълнителни средства ще продължат да се изпълняват основни политики – за увеличение на възнагражденията на педагогическите специалисти и на академичния състав в системата на висшето образование, увеличение на размера на минималната работна заплата и произтичащото увеличение на възнагражденията на непеда-

гогическия и неакадемичния състав, както и увеличение на осигурителната вноска с 2 процентни пункта и на максималния осигурителен доход“, обясни министърът.

Той отбеляза, че допълнителните средства ще подпомогнат осигуряването на безплатен транспорт на учениците, включително и на тези в професионалните гимназии. Отделено е финансиране и за реализирането на основни политики, заложи в законопроекта за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование, който трябва да се гласува на второ четене в пленарната зала. Те са свързани с назначаването на учители методисти, финансирането на базовите учители, училища и детски градини. Ще бъдат подкрепени и ПН „Педагогика“ във висшите училища, създаването на Национален кариерен център и финансиране на заплатите на кариерните консултанти като педагогически специалисти.

Издържката за дейностите по възпитание и обучение на деца и ученици в детските градини и училища е в размер на 2,950 млрд.

евро (5,571 млрд. лв.). „Средствата, които даваме, са, за да обезпечим възнагражденията и осигурителните плащания на педагогическите специалисти и издръжката на образователните институции“, посочи министър Вълчев. С тези средства ще се обезпечат дейностите по възпитание и обучение на 227 364 деца в детските градини и на 695 770 ученици.

С цел подпомагане на равния достъп и подкрепа за личностно развитие на децата и учениците са разчетени 785,9 млн. евро (1,537 млрд. лв.). В тях се включват 20,7 млн. евро за ученически стипендии, 23,4 млн. евро за общежития, 36,9 млн. евро за познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване от децата от подготвителните групи и учениците от I – XII клас, 41,1 млн. евро за подпомагане храненето на децата от подготвителните групи и учениците от I – IV клас, 45,8 млн. евро за транспорт на децата в задължителна предучилищна възраст и за учениците от населени места, в които няма градина или училище.

На стр. 2

Разходите за образование...

От стр. 1

Ще бъдат предоставени и 139,5 млн. евро за допълнителна подкрепа чрез ресурсно подпомагане на 28 875 деца и ученици; 20,4 млн. евро дейности по интереси, осъществявани от центровете за подкрепа за личностно развитие и специализирани обслужващи звена, и 19,3 млн. евро за занимания по интереси за неспециализирани, специализирани и специални училища (670 125 ученици). С 1 млн. евро за стипендии ще бъдат подкрепени ученици с изяви дарби. Заложени са 33,3 млн. евро за училища и детски градини с концентрация на деца от уязвими групи за обхващане на всички подлежащи на образование деца и ученици и реинтеграция на преждевременно напусналите образователната система.

Разчетените разходи по допълващия стандарт за материална база за делегираните дейности по образование са в размер на 12,1 млн. евро, а за транспорт на педагогическите специалисти от местоживеенето им до местоработата и обратно – на 11,6 млн. евро.

„Средствата за изпълнение на национални програми за развитие на образованието са в размер на 133 млн. евро“, посочи министър Вълчев. Основните средства от тях през последните години са за изплащане на обезщетения на персонала по Националната програма „Оптимизиране на вътрешната структура на персонала“. С проектобюджета за 2026 г. в него са разчетени и 9,9 млн. евро за изпълнение на дейностите по Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“.

За съхраняване и развитие на културната идентичност на децата и учениците в българските общности в чужбина чрез подпомагане на обучението по учебните предмети български език и литература, история и цивилизация, география и икономика в частта им, отнасяща се до историята и географията на България, организирано в неделните училища в чужбина, са разчетени 6,9 млн. евро.

Индикативният размер на предвидените средства от държавния бюджет за висше образование за 2026 г. е 1,001 млрд. евро (1,957 млрд. лв.) с включени разходи за инвестиции в материално-техническата база. Средствата за издръжка на обучението са в размер на 593,8 млн. евро (1,161 млрд. лв.) за 140 000 средно приравнен брой учащи при средно претеглен норматив близо 4100 евро. За сравнение през 2025 г. същите са били 537 млн. евро (1,050 млрд. лв.) за 139 173 средно приравнен брой учащи при средно претеглен норматив 3710 евро.

„Ръстът на субсидията за издръжка на обучението спрямо 2025 г. е в размер на 56,8 млн. евро. (111 млн. лв.)“, отбеляза министърът. По думите му всички висши училища ще получат средно по 10% повече на един учащ. По този начин ще бъдат обезпечени възнагражденията на персонала във висшите училища.

Средствата за социално-битови дейности на студентите и докторантите са в размер на 71,5 млн. евро, в т.ч. средства за стипендии – 58,2 млн. евро, и средства за студентски столове и общежития – 13,3 млн. евро.

Министър Вълчев коментира, че Министерството ще се стреми да има увеличение на студентските стипендии, като съвместно с Националното представителство на студентските съвети трябва да се реши с какъв процент да бъде то и от кой месец да влезе в сила.

В сектор висше образование са предвидени и средства за присъщата научна и художественотворческа дейност и издаване на учебници и научни трудове в размер на 6,7 млн. евро, за капиталови разходи – 2,9 млн. евро (3,6 млн. лв.), както и за други трансфери – 6,8 млн. евро. (ръст с 0,9 млн. евро спрямо 2025 г., в т.ч. 0,4 млн. евро за новото поделение на Русенския университет „Ангел Кънчев“ в Тараклия, Република Молдова).

В проекта за бюджет 2026 са записани и средства за изпълнение на Програмата за саниране, ремонт и обзавеждане на студентски общежития 2024 – 2027 г. – 20,5 млн. евро. (40 млн. лв.). Одобрената държавна гаранция по Закона за кредитиране на студенти и докторанти за 2026 г. е в размер до 15,3 млн. евро.

За наука в проектобюджета за 2026 г. са разчетени 557 млн. евро (1,090 млрд. лв.), или 0,46% от БВП, при 437,6 млн. евро (0,4% от БВП) за 2025 г. Разходите за наука се увеличават спрямо 2025 г. със 119,4 млн. евро, в това число с 90,3 млн. евро разходи по сметки за средства от Европейския съюз. Ръстът в разходите за сметка на националния бюджет е 29,1 млн. евро и осигуряват политиката по доходите на академичния състав, на лицата по чл. 53, ал. 1 от ЗВО за научните организации, увеличението на МРЗ и на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ с 2 процентни пункта и на максималния осигурителен доход от 1 януари 2026 г.

За 2026 г. е разчетено увеличение и на субсидията за Българската академия на науките с 10,2 млн. евро (19,9 млн. лв.) и за Селскостопанската академия с 5,7 млн. евро (11,1 млн. лв.). Осигурен е и финансов ресурс за увеличение на размера на стипендиите на докторантите за достигането им в размер, не по-малък от 150% от минималната работна заплата за страната за последните 12 месеца.

Разчетените за 2026 г. средства за изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030, вкл. Националната пътна карта за научна инфраструктура и националните научни програми, са в размер 55,8 млн. евро (109 млн. лв.), като ръстът спрямо 2025 г. е 0,7 млн. евро (1,3 млн. лв.). **АЗБУКИ**

По-добре програмист, отколкото танцьор

Представиха рейтинг на привлекателните професии у нас, разработен от експерти на АИКБ и академичните среди

Зина СОКОЛОВА

Професиите на бъдещето ще налагат преквалификация на кадрите през целия живот, каза заместник-министърът на образованието и науката акад. Николай Витанов по време на националната конференция „Привлекателни професии за устойчиво бъдеще“ в София. Форумът бе организиран от Асоциацията на индустриалния капитал в България (АИКБ) и представи новите тенденции на пазара на труда. Основният фокус на събитието беше върху спешната нужда от промяна в нагласите и политиките за учене през целия живот, за да се отговори на острата криза на умения на работната сила.

Акад. Витанов подчерта усилията на МОН да се увеличат часовете по математика и природни науки в училище, защото те са в основата на професиите на бъдещето. На среща с 24 висши училища, които развиват специалности в направление „Инженерни и технически науки“, министърът на образованието и науката Красимир Вълчев е изразил намеренията си да увеличи приема в тези направления, тъй като има остър недостиг на такива специалисти.

Председателят на Управителния съвет на АИКБ Румен Радев посочи, че въпреки ниската безработица пазарът на труда е изправен пред критичен недостиг на кадри, оценяван на 200 – 250 хиляди души. „Системата работи на границата на възможностите си, няма резерви от свободна работна сила“, заяви той. И допълни, че проблемът вече не е само количествен, а и качествен, тъй като България страда от дефицит на умения, а не просто на хора. Според него привлекателността на професиите трябва да се повиши драстично чрез модернизирани на учебното съдържание, информация за възможностите за кариерно развитие, зелени

Да избереш кариера

В рамките на форума бе представен единственият по рода си рейтинг на привлекателността на професиите по модел, разработен от експерти на АИКБ и академичните среди. Той измерва престижността, възможностите за развитие и мотивацията за избор на 78 професии от 17 важни за българската икономика сектора.

Професиите от сектор „Електротехниката и ИКТ“ са определени като най-привлекателни, сред които на първите три места са специалистите по технически науки, специалисти по компютърни мрежи и програмистите. Привлекателността им се дължи на високите парични доходи, гъвкавите условия на работа и перспективите за развитие в големи мултинационални компании.

Резултатите от националното представително проучване сочат, че сред шестте най-привлекателни професии са специалист по технически науки, оперативни техници в областта на информационните и комуникационните технологии, софтуерни разработчици на уеб съдържание, проектант-администратори на база данни, електронни техници, заедно със специалист по обучение и развитие на персонала.

Шестте най-непривлекателни професии са градинари, техници по сигурността на въздушния трафик, музиканти, танцьори, агенти по специция на товари, както и самолетни пилоти.

Според ръководителя на проекта и главен секретар на АИКБ доц. г-р Милена Ангелова професията на пилотите е непривлекателна, тъй като овладяването ѝ струва скъпо, изисква много усилия, липсват подкрепа от държавата и възможности за развитие.

и цифрови умения, въвеждане на микроквалификации.

Един от парадоксите у нас е, че образованието ни има капацитет, който се използва на 50%, подчерта акад. Николай Денков – член на Парламентарната комисия по образованието и науката и бивш просветен министър. Според него за 2 – 3 години България може да настигне европейските нива по учене през целия живот. Просто трябва да се съчетаят интересите на хората, които искат да се преквалифицират, с фирмите и с висшите училища. Професионалните гимназии имат капацитет да обучават повече, но не са обвързани правилно с фирмите, които се интересуват от техните възпитаници. Не се използват достатъчно и центровете за компетентност и

за върхови постижения, които през последните десет години се утвърдиха и работят с висши училища и научни институции.

Възможности за заетост представи Анна Делибашева от Агенцията по заетостта – през следващите 12 месеца ще се търсят 128 532 специалисти, като най-дефицитната професия ще бъде машинен оператор, последвана от строител, сервитьор, готвач, шивач и други. По думите ѝ сред професиите, които вероятно ще са актуални в бъдещето, са специалист, влияещ върху перспективата на човека, анализатор на данни, експерт по киберсигурност, екоинженер, специалист по създаване на човешки органи, специалист по възобновяема енергия, разработчик на дронове и др.

Ученици от ПГ „Велизар Пеев“ в Своге за поредна година показаха майсторство на международното хранително изложение „Булпек 2025“ в София. На техния щанд бяха представени ръчно приготвени хлебни и сладкарски изделия, изработени от млади кулinary в специалност „Кетъринг“. Голям интерес предизвикаха и творбите на ученици от специалност „Компютърна графика“, които бяха подготвили бижута, ръчно рисувани чинии, свещници и картини. А върху 100-годишни керемиди младите таланти бяха изобразили светци и сцени от българския бит

Снимка: Пресцентър на МОН

Снимка Пресцентър на МОН

Всички училища в общините Златоград и Негелино вече разполагат с нови STEM центрове, отчете министърът на образованието и науката Красимир Вълчев при откриването на последните две високотехнологични пространства – в СУ „Антим I“ в Златоград и в СУ „Св.св. Кирил и Методий“ в Негелино. Инвестицията в двете общини възлиза на близо 1 млн. лева. STEAM центърът в СУ „Антим I“ включва пет високотехнологични и свързани класни стаи. Министърът поздрави младите антимвовци, които представиха интердисциплинарни уроци по химия, биология и физика

Нови нагласи за обучението в училище

Българският език и литературата трябва да бъдат приоритет в начален етап, а след това – математика, история и обществени науки

Приоритет в началните училища трябва да бъде изучаването на българския език и литература, а в средните – на математика, точни науки, история и обществени науки. Това сочат резултатите от национално представително проучване относно културни нагласи и образователни потребности на българите, проведено през септември 2025 г. сред 1000 пълнолетни граждани от Библиотечно-информационния и изследователски парламентарен център в Народното събрание.

Според 49,2% от анкетиранияте в началните училища трябва да се отделят повече време и ресурси на българския език и литература. За периода от 2005 до 2025 г. се наблюдава значително увеличение на интереса към родния език. Преди 20 години 30,4% от анкетиранияте са посочили, че българският език и литература трябва да бъдат приоритет в първите години от училищното обучение, а през 2018 г. – 28,5%.

На второ място с 12,9% в проучването се нарежда обучението по чужди езици. За сравнение през 2005 г. всеки трети анкетирани (30,7%) е бил на мнение, че чуждите езици са важни за подрастващите, а през 2018 г. това са отговорили 23,7%.

Според авторите на проучването по-лесният достъп до онлайн ресурси и международни програми за изучаване на чужди езици намалява зависимостта от училището в тази област. Засиленият интерес към родната литература и език вероятно е обществена реакция на глобализацията, която увеличава нуждата от укрепване на националната идентичност и култура. Освен това българският език се възприема като основа за грамотността и успешното усвояване на други предмети, което допълнително повишава неговата важност в обществените представи.

Анализът на данните за последните 20 години показва и промяна в обществените нагласи към приоритетите на учебните предмети в средното образование. Преди 20 години акцентите са поставени върху обучението по чужди езици (29%) и компютърни технологии (27%), докато българският език и литература (8%) и математиката (7%) са със значително по-малки дялове.

През 2025 г. се наблюдава обратна тенденция. Според 22,8% от респондентите в средните училища трябва да се отделят повече време и ресурси на математиката и точните науки, докато в предходните проучвания те са били малко над 7%. За важни се определят и историята и обществените науки (16,1%) и българският език и литература (14,5%). В същото време значителен спад бележат чуждоезиковото – от 29,2% през 2005 г. до 13,3% за 2025 г., и компютърното обучение – от 27% до 11,4%.

Поставянето на акцент върху езиковата подготовка (роден и чужд език) в ранните класове и изместването на предпочитанията към точните науки и историята в горните класове вероятно отразява нарастващите изисквания за конкретна подготовка и по-широка общообразователна компетентност, смятат авторите на проучването.

Оценките на пълнолетните български граждани за нивото на образователната ни система са преобладаващо критични, като положителните оценки са два пъти по-малко от отрицателните. 38% от респондентите в изследването определят нивото на българското образование като „задоволително“ и „лошо“. Едва 1,4% от анкетиранияте определят образованието като „отлично“, а 18% – като „добро“.

Участниците в проведеното през септември проучване откриват

58 предизвикателства през образователната система, като авторите на изследването обединяват най-съществените в няколко категории.

На първо място 16,5% от интервюираните посочват качеството на подбора и заплащането на учителите. Посочилият този проблем са на мнение, че в страната съществува недостиг на квалифицирани преподаватели, а наличният персонал е възрастен и претоварен. В обществените представи българските учители са с ограничени права и нисък авторитет, а заплащането на труда им се оценява като неадекватно.

Учебните програми са посочени като най-сериозния проблем на българското образование от 15% от анкетиранияте. Според участвалите в изследването учебните програми съдържат излишен материал, а от тях се премахват класически български автори. Програмите са прекалено тежки, като учениците, особено в началните класове, се претоварват.

Сред посочените слабости са оценките на материалите не е съобразено с нивото на децата; изпитите са твърде тежки; децата не се учат да разсъждават самостоятелно, те наизустяват уроците, но не ги разбират; има малък брой извънкласни форми на обучение и упражнения; изопачава се българската история; липсва единно мнение за определени исторически периоди; предвидени са прекалено малко спорт и спортни мероприятия за учениците.

След това се нареждат два взаимно свързани проблема – липсата на семейно възпитание (13,1%) и лошата дисциплина на учениците (13%). Честите реформи и съдържанието на учебниците се посочват като съпътстващи фактори, които задълбочават кризата в образователната система, сочи още анализът на проучването. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“

Спорт ли е футболът?

Георги МИТРИНОВ*

В рекламата за спортната рубрика на радио „Дарик“, излъчвана всеки делничен ден от 17.00 ч., и в началото на всяко предаване се отбелязва: „Дарик – радиото, което ви казва всичко за футбола и спорта“. Изразът е наложен от създателя и основен водещ на предаването Томислав Русев. Но се употребява от всички спортни журналисти, участващи в него.

На електронната страница на радиото, под заглавие „Спортното шоу на Дарик“ е изписан рекламен текст, който завършва с изречението: „Спортното шоу на Дарик радио и dsport.bg – комбинацията, от която футбола и спорта в България имат нужда!“. Има ли грешки при изписването на това изречение? Ако има, какви са те? Откриват се граматични грешки, свързани с употребата на пълна и кратка членна форма при имената от мъжки род. Правилно е да се напише: „...комбинацията, от която футболът и спортът в България имат нужда“. Но е налице и лексикална грешка, свързана със значението на думата *футбол*. Знаено е, че футболът е изключително популярен спорт в целия свят. Но все пак той е вид спорт. А от съчетанието „за футбола и спорта“ се разбира, че футболът е нещо различно от спорта като цяло. По-добре би било рекламата да бъде: „Дарик – радиото, което ви казва всичко за футбола и изобщо за спорта“.

*Д-р Георги Митринов е доцент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при Българската академия на науките.

76 майсторски класа наградят квалификацията на учителите

Снимка РУО – София-град

Общо 76 майсторски класа се провеждат до края на 2025 г. в рамките на Националната програма „Квалификация на педагогическите специалисти“ (модул 1), по който се изпълняват дейности за продължаваща квалификация на учители, директори и други педагогически специалисти, съобщава Пресцентърът на МОН.

Обученията са в три направления – майсторски класове за подходи за формиращо оценяване и преподаване в контекста на националното външно оценяване и държавните зрелостни изпити, майсторски класове за преподаване, насочено към повишаване на четивната грамотност на учениците, и майсторски класове за местни модели за повишаване на резултатите и качеството на подготовка на децата и учениците.

Графикът за майсторските класове е публикуван на сайта на Министерството на образованието и науката в раздел „Педагогически специалисти“.

В новата рубрика на сайта на Министерството на образованието и науката учителите, директорите и другите педагогически специалисти могат да открият полезна информация относно различните възможности за продължаваща квалификация – 800 програми за продължаваща квалификация в акредитираните висши училища и 176 в специализираните обслужващи звена на МОН.

По този начин Министерството на образованието и науката ще осигури по-добра публичност и достъпност на възможностите за продължаваща квалификация на педагогическите специалисти.

С информацията за майсторските класове можете да се запознаете на интернет страницата на МОН. **АЗБУКИ**

Ученици представят научни разработки

Шест проекта са отличени на Националното състезание по природни науки и екология, проведено в Кърджали

Шест ученически проекта бяха отличени на Националното състезание по природни науки и екология, което се проведе в Средно училище „Йордан Йовков“ в Кърджали, съобщава Пресцентърът на МОН.

Тази година в надпреварата се включиха 32 ученически проекта в областите екология, биология, химия, физика и интердисциплинарни научни разработки. Осем от тях бяха подготвени от деца в първа възрастова група (V – VII клас), а останалите 24 – от участници в групата от VIII до XII клас.

Учениците представиха разработки в най-различни научни направления – от изследвания върху чистотата на въздуха, водата и почвите, през биологични експерименти и иновативни подходи за работа с растения, до решения в областта на устойчивата енергия, рециклирането, защита на природата и опазването на човешкото здраве. Някои постери показваха впечатляващи модели на технологични устройства, други разкриваха екологични предизвикателства в реалната среда, трети насочваха

вниманието към психологически и социални теми.

В първата състезателна група победи проект „Всяка капка вода е безценна“ на Никол Гошева (VI клас) от СУ „Св. св. Кирил и Методий“ във Враца.

Снимка Пресцентър на МОН

Второто място е за „По следите на дивите животни“ – проект на Марина Димитрова и Кристина Кирилова (V и VI клас) от ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ в Кюстендил. Трети е проектът „Тайните на млечния протеин“

на Емма Иванова и Ния Върбанова от ОУ „Бачо Киро“ – Велико Търново.

Във втора състезателна група на първо място е класиран проектът „В обувките на другите“ на Алина Боянова и Елена Захаријева (XI клас) от ПЧМГ – София. Второ място с проект „Поглед към света на киселото мляко от училищната лаборатория“ заемат деветокласниците от същата гимназия Матео де Кринис и Никола Доцов. Третото място с разработката „Глас и чувства“ заема дванайсетокласничката Емилия Славова от НПМГ „Акад. Л. Чакалов“.

Във втората сесия надпреварата продължи с официалните защиты в два от STEM кабинетите на училището домакин, където учениците представиха своите разработки в пълен обем пред националната комисия.

Пред всички участници лекция на тема „Предприемачеството в науката“ представи инж. Деян Дойков от Единния център по иновации на БАН.

Националното състезание по природни науки и екология за защита и представяне на проекти е организирано от МОН, РУО – Кърджали, и Средно училище „Йордан Йовков“ с директор Людмила Чаушева. **ДЗБ**

Старозагорски гимназисти създават филм по „Под игото“

Създателите на филма от ПГ по компютърни науки и математически анализи „Проф. Минко Балкански“ в Стара Загора на премиерата на лентата

Ученици от Професионалната гимназия по компютърни науки и математически анализи „Проф. Минко Балкански“ в Стара Загора създадоха авторски филм по мотиви от романа „Под игото“ на Иван Вазов, съобщава Пресцентърът на МОН.

Интересът към продукцията не стихва дълго след премиерата, която беше на 29 октомври 2025 година. Поради тази причина за всички, които не са имали възможността да я гледат, е организирано второ представяне на 19 ноември 2025 г. (сряда) от 17 часа в къщата музей „Гео Милев“ в Стара Загора.

Филмът е дело на творческия екип „От перо до камера“. Сценаристи и режисьори са Василена Николаева и Ралица Коева, а ролите са изпълнени от тях и техните съученици Елеонора Желязкова, Елизара Иванова, Живко Арбалов, Иван Ангелов, Иван Салабашев, Кристиан Генчев, Крум Крумов, Петър Саркизов, Ралица Коева, София Янева, Стефан Георгиев, учителите Иван Желязков, Ивайло Граматиков и Христо Стоев, както и Христо Стоев-младши.

Продукцията е заснета основно в с. Жеравна и впечатлява с автентичната атмосфера, музикалното оформление, дело на София Янева – гъдулка, Кристиан Дъбов – кавал, и Станислава Хамамова – вокал, професионалното заснемане на Василена Николаева и Живко Арбалов, оригиналният монтаж на Иван Салабашев и Крум Крумов. Изключителният ентузиазъм на учениците има и безрезервната подкрепа на директора на гимназията Деяна Димитрова. Проектът е осъществен без външно финансиране.

Филмът е посветен на няколко значими годишнини, свързани с живота и делото на Иван Вазов – 175 години от рождението на Патриарха на българската литература, 135 години от публикуване частите на романа „Под игото“ в „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, 105 години от неговото юбилейно издание и 90 години от създаването на къщата музей „Иван Вазов“ в Сопот. Така учениците отдават почит към духовните столери на България, като срещат литературното ни наследство с езика на киното. **ДЗБ**

Снимка Пресцентър на МОН

Деца гиктуват дневния рег

Северина ДИМИТРОВА

Младите лидери на България дадоха тон за бъдещето по време на националното заседание на Съвета на децата. Сред тях бе и Калоян Канев, ученик от XI^в клас на Езикова гимназия „Д-р Петър Берон“ – Кюстендил, който е председател на този национален консултативен орган. Форумът събра млади представители от цялата страна, които в продължение на три дни обсъждаха теми от пряко значение за бъдещето на децата в България. Сред тях бяха поставени въпросите за киберсигурността и опасностите в интернет, менталното здраве, културата и спорта, безопасността на движението и образованието.

В дискусиите се включиха и експерти от ГДБОП, които насочиха вниманието към рисковете от злоупотреби с изкуствен интелект и необходимостта от критично мислене в онлайн средата.

Фокус групите отчетоха сериозен недостиг на психолози и предложиха всяко дете да има право на годишна консултация със специалист. Бяха поставени и идеи за повече подкрепа на учениците със специални образователни потребности, както и за създаване на толерантна училищна среда. В културната сфера децата настояват за безплатни ученически билети за театри и концерти, обновяване на читалища в малките населени места и повече инициативи, насочени към младата публика.

В областта на спорта бе отбелязано, че интересът расте, но липсват достатъчно условия за практику-

Снимка ЕГ „Д-р Петър Берон“

Калоян Канев, председател на Съвета на децата

ване в някои региони. По отношение на образованието Съветът подчерта нуждата от повече практически предмети, часове за кариерно ориентирание и развитие на емоционална интелигентност.

Заседанието завърши с предаване на щафетата към нови представители, тъй като част от досегашните членове навършиха 18 години. Атмосферата бе заредена с емоции и чувство за приемственост – доказателство, че Съветът на децата е не само платформа за идеи и предложения, но и място, където се изграждат трайни приятелства и подкрепа.

Участието на Калоян Канев е повод за гордост за неговото училище и за цялата кюстендилска общност. То показва, че младите хора могат да бъдат активни и отговорни граждани, чийто глас се чува и взема предвид на национално ниво.

На гости при нас е жената, чийто глас е познат на всеки българин. Гергана Стоянова е актриса и дубльор. Тя е истински професионалист и перфекционист във всичко, което прави. Нейната житейска философия изповядва, че процесът на самообучение и самоусъвършенстване продължава цял живот. Артистичната природа на Гергана Стоянова е изтъкана от множество таланти, устремени към красивото, смислените каузи и вдъхновяващите действия – на сцената и в живота. От детската ѝ мечта да стане учител, до настоящото ѝ призвание – да вдъхновява и мотивира ученици от цялата страна да планират живота си, да мечтаят и да се гордеят, че са българи. Чрез семинарите „Аз уча, вярвам, мога, знам“ тя помага на много млади хора да повярват в себе си и в своите възможности. Студио „Аз-буки“ представя актрисата, чийто глас винаги е в главната роля – Гергана Стоянова.

Разговора води
Венцислав ГЕНКОВ

– Гергана, играла си на театралната сцена, снимала си се в киното, работила си в медии, дублирала си стотици реклами и си озвучавала различни роли. А от пет години насам обикаляш страната и мотивираш ученици от цяла България да покажат най-доброто от себе си. Как се озова пред учениците със семинара „Аз уча, вярвам, мога, знам“?

– Всички неща, които правя в последните трийсет и пет години, включвам и следването си във ВИТИЗ тогава, сега НАТФИЗ, са обединени от желанието ми да бъда актриса, да бъда на сцена. Желанието по някакъв начин да общувам с хората, когато съм на сцената, а те са долу като публика. И малко по-късно вече и желанието ми да съм полезна по някакъв начин с това, което правя.

Актьорската професия обединява всичко това и съм много щастлива, защото озвучаването на реклами не е кой знае какво удоволствие. Но когато в рамките на трийсет секунди понякога трябва да изиграеш един сюжет – когато не е просто рекламно съобщение, през воденето на различни събития – от корпоративни партита до големи концерти, през представления, чието начало и финал отбелязвам с излизането си на сцената, до четенето на книги и ако щеш, излизането пред аудитория като деца или учителски колективи, всичкото това е актьорстване.

– Правиш семинара вече пет години, нали? С колко деца си се срещала до този момент?

– Вече близо пет години, но по-осъзнато и вече с името му семинар за самопознание, самообучение и сбъждане на мечти – от последните две години и половина, три. А срещите са с около 30 000 деца, ако ги смятам по тетрадките и бележниците, които са получили.

Отделно са срещите с много учителски колективи, родители и граждани. Това са срещи с хора на всякаква възраст – от 7- до 92-годишни.

– Тоест освен за деца говориш и с учители? Каква е разликата? Какво искаш да мотивираш учителите да правят?

– О, разликата е много голяма. Някой,

Гергана Стоянова, актриса:

„Да“ за изкуствения интелект в училище, но първо да научим децата да учат

Искрено вярвам и знам, че ако всеки прави най-доброто, на което е способен, в сферата, в която работи или се развива, нещата ще се поправят

Снимка: Личен архив

когато ме попита: „Може ли третокласниците да дойдат със седмокласниците?“. И аз казвам: „Разбира се, вие по какво преподавате?“. А тя: „По математика“. Ако вие можете да преподавате едновременно математика на III и на VII клас, заповядайте, съберете ги заедно.

Бележниците, които децата получават на тези срещи, се казват „Аз уча, вярвам, мога, знам“. Защо? Защото аз, Гергана, вече на преклонната възраст от петдесет и три години, продължавам да се уча. Знам, че ако всеки прави най-доброто, на което е способен, в сферата, в която работи или се развива, нещата ще се поправят. Искрено вярвам в това.

– Колко време продължава подобна среща?

– Такава среща продължава около два часа. И интересното е, че малки и големи, независимо на каква възраст са, издържат. Учителите им в сто процента от семинарите ми казват: „Как успяхте да задържите вниманието им цели два часа да не мръднат?“. Големите ученици сами ми казват, че никой досега не е успял да задържи вниманието им. Ами, то е като монотекстакъл.

И понеже започнахме да говорим каква е разликата между III и VII клас, когато се срещам с тях... В III клас, да речем, разказвам на малките защо България е важна, макар че те все още не знаят какво означава да имаш политики, които не водят страната в добра посока. От големите се очаква, че разбират повече, гледат, може би се заглеждат поне в новините – на тях им разказвам други неща.

На първа страница на бележника е написано: „Това е моят пътеводител по човеколюбие, ученолюбие, природолюбие, жизненолюбие, свободолюбие, родолюбие, културолюбие, любознание“.

На малките деца им обяснявам, че не боledувам вече повече от петнайсет години. Не ме хваща кашлица, не ме боли гърлото, не вдигам температура освен два пъти, две поредни години, зимата от ковид. При него единият път изчезна обонянieto ми, втория път – гласът. Изцяло ми изчезна гласът, десет дни няхах глас, което беше много необичайно за мен, защото всъщност очаквам, докато говоря, да ми плащат.

– А как гласът на България се чувства, като си загуби гласа?

– Пълна почивка, пълен релакс. Това беше толкова велик период с дъщеря ми, която в последните осем години учи в чужбина и я няма. Тя също се върна и изведнъж ковид ни подари десет дни сами. Двете с нея вкъщи. И без да говоря, на всичко отгоре.

– Мотивираш тридесет хиляди деца до този момент. А как мотивираш твоите две деца – дъщеря и син. Знаят ли какво прави майка им?

– Дъщеря ми дойде на един семинар миналата година и каза: „Мамо, това е много яко!“. И я поканих на следващата среща. Децата са задължени, докато върви семинарът, да имат химикалка и да записваме в бележника. На нея не ѝ бях казала: „Записвай, ако ти е интересно“. Тя сама си извади по едно време химикалка и гледам, че пише. А синът ми, когато му

обяснявам: „Бояне, виж сега какъв бележник ще получават децата... Мислиш ли, че ще им хареса?...“. А той: „Всички имат телефони и никой няма да седне да пише в бележник...“. Но в крайна сметка, се оказа, че на децата им е интересно. Има деца от цяла България, които ми пишат: „Може ли да получа още един бележник, защото този го изписах“. Всъщност идеята не е, докато правим семинара, да изпишат всички раздели, а да им дам посока по какъв начин да ги попълват.

– Като малка си искала да станеш учител. Може ли да кажем, че с тези семинари по някакъв начин си сбъднала детската си мечта?

– От самото начало, от дете още исках да бъда учител. Защото винаги съм била много влюбена в учителите си. И заради това, че те бяха толкова прекрасни, никога не съм подлагала на съмнение нещо, което учител ми казва.

И много ме боли от това, че сега деца си позволяват да снимат и да правят клипчета на учителите си с цел да им се подиграват или да ги злепоставят. Боли ме сърцето, все едно аз съм техният учител. Боли ме от това, че учителската професия не е толкова престижна в момента, колкото е била преди сто, сто и петдесет години.

Не можем да си позволим ние, като родители, да омаловажаваме труда на учителя. Това според мен е абсолютно забранено за един родител. Ами как, ако подценяваш учителите на детето си, то ще има респект. Не трябва да си отварят устата родителите, за да казват нещо лошо за учител. Даже да си мислят, че той не е достатъчно интелигентен или че не е достатъчно подготвен. Но кой ли знае какво ще си мислят. Не знам, не мога да си го представя...

Аз съм възхитена от българските учители и ще се върна към ковид периода. Българските учители в рамките на седмица успяха да влязат в медийното пространство, в интернет пространство. Тези, които виждам, които правят със собствени усилия детските стаи да изглеждат като вълшебство, когато влизаш.

Между I и IV клас в началния курс съм виждала толкова възхитителни класни стаи, че на мен, ако съм дете, няма да ми се прибира вкъщи... Една класна стая беше обзаведена така от родители и класната ръководителка, че все едно влизаш в приказка. Изрисувани стените, герои от приказки, ама дървета, направени от хартия от цветя, накичени с птички. Чудо на чудесата! Учителката имаше касетофон отстрана и в междучасието пуска различна атмосфера на децата. Осветление, като започне да се стъмва по-рано през зимата, започват цветни картини. И учителите, и родителите го правят сами със собствени усилия.

И някой, като каже: „Еми, на, не ни дават пари сега, училището ни е старо и нямаме възможност...“. Имаш европейски проекти, имате община, имаш какви ли не варианти в момента, чрез които можеш нещо да направиш.

На стр. 20

Видео с целия разговор може да намерите на фейсбук страницата на Студио „Аз-буки“.

В „Автото“ в Бургас създават бъдещето

Зад стените на ПГ по транспорт в морския град се гради не само професионализъм, а и характер

Донка ТЪНКОШИЕВА

В свят, в който технологиите непрестанно се развиват, а професиите се променят с бързината на движението по магистрала, има място в Бургас, където традицията среща иновацията, а обучението се превръща в път към реализация. Това е Професионалната гимназия по транспорт, позната на поколения бургазлии като „Автото“.

От десетилетия тук се подготвят специалисти, които са важни за икономиката на региона и страната – механици, техници, водачи, инженери. Зад стените на това училище се гради не само професионализъм, а и характер.

Възпитаниците му са навсякъде – от транспортни фирми и автосервиси, до логистични компании, общински структури и международни транспортни организации. Неслучайно първите хора на морския град – кметът Димитър Николов и заместник-кметът по финанси Станимир Апостолов, са също с дипломи от това училище.

В центъра на тази динамика са хора с ясна визия и силна вяра в силата на образованието – директорът инж. Красимир Кънчев и неговият екип.

*Да поемеш
кормилото
на традицията*

„Поех ръководството на гимназията преди около година и половина след конкурс, а преди това бях временно изпълняващ длъжността“, споделя инж. Кънчев. Мотивира го не амбицията за длъжност, а отговорността да развие още потенциала на едно училище с история и да го върне на мястото, което заслужава.

„Мотивира ме желанието да помогна за връщането на гимназията на водещо място на картата на професионалното образование – с модерна материално-техническа база, със сигурна, спокойна и приветлива образователна среда, практически насочени специалности, отговарящи на нуждите на обществото и заявките на работодателите“, казва той. Още повече, вярва, че именно професионалното образование дава отлична основа за реализация на младите хора.

*Символ
на приемственост*

За поколения бургазлии „Автото“ е повече от учебно заведение – то е символ на приемственост и професионална гордост. В годините през неговите класни стаи са преминали хиляди ученици, които днес заемат достойни места в транспортни, логистични и инженерни структури из цялата страна.

„Автото“ има разпознаваема визитка – институция с традиции и визия за бъдещето. Тук имаме комбинация от десетки години опит и нова база, модерни технологии и отлично подготвени преподаватели“, казва директорът с усмивка, в която се усещат увереност и гордост.

А новите поколения днес не просто наследяват духа на „Ав-

Снимки ПГТ – Бургас

Ученици от Професионалната гимназия по транспорт в Бургас по време на състезанието с водородно задвижвани автомобили Hydrogen Grand Prix.

тото“, а го продължават. Според Красимир Кънчев младите избират гимназията, защото в нея учат за професии, водещи до реална реализация след завършване. Освен професионални шофьори, механици и техници те стават отговорни, дисциплинирани и подготвени за бъдещия живот.

В ПГ по транспорт се усеща особена атмосфера – топла, колегиална, същевременно дисциплинирана. И това личи във всичко – от отношението на преподавателите до духа на учениците. Гимназията се стреми не просто да дава знания, а да възпитава личности. Да учи младите хора да работят с ръце, но и с мисъл. Да мечтаят, но и да постигат.

*Специалности
с посока
към бъдещето*

Гимназията предлага специалности, които не само следват тенденциите, а и ги предвиждат. Тази учебна година тук се обучават ученици по „Автотранс-

портна техника“, „Електрически превозни средства и хибриди“, „Пристанищна механизация“ и „Автомобилна мехатроника“. Във всяка се гради мост между теорията и практиката, между училището и реалния бизнес. Учениците имат възможност да се докоснат до съвременни технологии, да усвоят умения, търсени на пазара на труда, и да се изградят като конкурентоспособни специалисти.

„За следващата учебна година подготвяме обучение, свързано освен с електрически и с водородно задвижвани превозни средства. Нашата цел е учениците да излизат с актуални професии, покриващи изискванията на бизнеса и бъдещето“, подчертава директорът.

*Ученици
конструират
автомобили*

Разработването на задвижвани с водород автомобили е един от проектите, с които директорът, а

Първи тестове на новия електрически картинг, подготвен за участие в Националния шампионат с електрически картинги. Пилотът Кристиан Прошков прави няколко обиколки

и целият екип от преподаватели най-много се гордеят. Самият Кънчев е ръководител на „водородния отбор“. Участват в националното и световното състезание за водородно задвижвани мащабни автомобили Horizon Grand Prix.

„Проектът е част от нашата насоченост към зелени технологии и устойчив транспорт. И е доказателство, че когато дадеш на учениците свобода и ресурси, те могат да създават значими решения, които изглеждат като част от бъдещето“, обяснява директорът.

Във финална фаза е и разработван от дванадесетокласници от специалност „Електрически превозни средства“ електромобил. В подготовката му се включват и ученици от VIII и IX клас, като с него ще се участва в най-авторитетното състезание за подобни коли, споделя директорът.

Добавя, че макар автомобилите на бъдещето да бъдат по-умни, по-екологични и по-свързани, професията на шофьора няма да изчезне и човешкият фактор винаги ще е налице. „Ще говорим все

по-малко за „водач“ и все повече за оператор на транспортна система, който разбира технологии, комуникация и автоматизация“, казва инж. Кънчев. Затова и залагат в обучението на дисциплини, свързани с електро- и водородни автомобили и интелигентни системи и устойчив транспорт.

Директорът коментира, че учениците му вече осъзнават това, като не се страхуват от промяната, а я възприемат като възможност. Именно това е и духът, който екипът на „Автото“ иска да възпитава у тях – да не следват бъдещето, а да го създават.

Екипът

„Нашата цел е учениците да завършват не само с диплома, а с увереност, умения и възможности за реализация“, допълва директорът. Зад тази философия стоят труд, отдаденост и вяра в младите хора.

„Имам щастието и късмета да работя с изключително разнообразен, квалифициран и отдаден екип. В нашата гимназия работят преподаватели с богат опит и с творческо мислене, насочено към новото. Има приемственост между поколенията – преподаватели, които пазят традициите, и млади колеги, които внасят свежи идеи и енергия. Това е колектив, който работи в екип и с ясни цели – не просто да преподава, а да възпитава, да вдъхновява, да предава на учениците своя опит и да покаже, че успехът идва чрез труд, постоянство и желание за развитие“, хвали се директорът с колегите си.

*Училището
и връзката с бизнеса*

Нови партньорства с работодатели, модернизация на базата, участие в национални и международни програми – всичко това превръща училището в жив организъм, който се променя динамично, запазвайки своята същност.

„Връзката с бизнеса е една от най-силните ни страни. Поддържа активни партньорства с транспортни, логистични фирми и големи предприятия от Бургас и региона, които не само осигуряват реални стажове, но и често се превръщат в бъдещи работодатели на нашите ученици“, отбелязва директорът.

На стр. 8

Инж. Красимир Кънчев, директор:

Важно е учениците да видят, че техните идеи могат да се превърнат в решения

ПГ по транспорт – Бургас, активно участва в най-различни национални и европейски проекти, насочени към модернизирани на учебната база, дигитализация на обучението и развитие на практическите умения на учениците.

Директорът инж. Красимир Кънчев и новата придобивка – учебният камион, марка „Волво“

Работим по проекти по НП „Професионално образование и обучение“, както и по „Еразъм+“, които позволяват да се обменя опит с училища от други европейски държави.

Имаме и вътрешноучилищни инициативи. Наши ученици сами изградиха соларна зарядна станция, която захранва част от училището и фасадното осветление. Работят и по различни иновативни ученически проекти, свързани с алтернативни горива и електромобили.

Участваме в Horizon Grand Prix. С нашия електрически картинг се включихме в националния шампионат Kinetic E-series. Почти готов е и електромобилът ни за участие в световното състезание за енергийна ефективност Shell Eco-Marathon.

Взимаме участие в националното състезание „Младежко техническо творчество“ в Горна Оряховица, откъдето само преди броени дни нашите ученици се завърнаха с награди за разработката си на проект за контрол на автомобилните газове.

Имаме клуб за реставрация на ретро автомобили. Успяхме да „запалим“ двигател, който бе изведен от употреба от близо 20 години – мнозина механици са се опитвали да го възстановят преди нас.

Проектите наистина са госта, като целта ни е не просто участие, а реално приложение на наученото – учениците да видят, че техните идеи могат да се превърнат в решения, полезни за училището и обществото.

Снимки МГ „Баба Тонка“ – Русе

Възпитаниците на гимназията печелят награди в много състезания

На 21 март 2025 г. МГ – Русе, отбелязва 161-вата си годишнина с тържество в училищния двор. За различни постижения в науките и изкуствата с грамоти са отличени 128 ученици от V до XII клас

Зина СОКОЛОВА

Галина Бобева е директор на Математическата гимназия „Баба Тонка“ в Русе от 7 години. Но в самото училище работи, откакто е завършила висшето си образование – преподава там от 1997 година, дванайсет години е била ръководител на компютърни кабинети. А преди да заеме сегашния си пост, две години е заместник-директор.

Паралелките в гимназията след VII клас са профилирани. В VIII клас се приемат четири паралелки с профилирана насоченост – две са математически, една е за софтуерни и хардуерни науки и една по природни науки. Още от 1995 г. започва прием на една паралелка в V клас, а от пет години те са вече две.

Интересът към предлаганите в гимназията профили е равномерно разпределен, като и в трите профила кандидатстващите след VII клас са приети по първо желание – местата са общо 104. В гимназиалния етап учениците от паралелката с природни науки изцяло се насочват към медицина, фармация и други сходни науки. Останалите пък избират професии в сферата на икономиката, архитектурата, сектора на информационните технологии, правото и други.

Допълнителният, трети профилиращ предмет, който имат право да избират учениците в XI и XII клас, различен от основните два, е математика, информатика, информационни технологии, биология, химия, физика и английски език. Така от общо задължителните 20 часа остават два часа за разширена подготовка на учениците, които могат да изберат предмет и от обществените науки, свързани с техните интереси.

„Учениците още в VIII клас имат часове по факултативна подготовка. Тези часове са извън нормативите, извън допълнителното заплащане, което е по бюджет. Но е доказано, че чрез тях се получават допълнителни надграждания на учебния материал и на желанията на учениците. И това също помага за тяхното израстване и доказване на състезания и национални олимпиади, където се включват значителен брой от нашите ученици“, казва директорката на гимназията д-р Галина Бобева. Заплащането на броя часове във факултативна подготовка се покрива от икономии. А целта е децата да бъдат максимално удовлетворени.

В гимназията се работи и по Националната програма за таланти-

Формули, които дават резултати

Целта на педагозите от МГ „Баба Тонка“ – Русе, е да мотивират децата да се развиват, и да ги опазят от вредни влияния

Галина Бобева, директор

ви ученици, в която групите (18 на брой) се определят в зависимост от постиженията на учениците от предходната година. Възпитаниците на МГ „Баба Тонка“ участват в олимпиадите по езици, математика, информатика, информационни технологии, лингвистика, история и цивилизации, предприемачество в Италия, а първо място на Международното състезание Brainfinity в Белград през май 2025 г. завоюва отбор от шестокласници. Много медали младите русенски математически таланти печелят и от различни национални състезания и конкурси.

Педагозите работят допълнително с учениците като извънкласна дейност,

за да подпомогнат развитието им в областите, към които са се насочили.

Извънкласната дейност, която не е свързана с профилиращите предмети, се осъществява в 32 клуба – за народни танци, вокална група за малки и големи, театрална група, роботика, училищна медия, журналистика, предприемачество и други. Отделно са и различните спортни клубове, включващи ориентирани и занимания по шах.

Високите резултати и медалите, които учениците носят от различни олимпиади, разбира се, радват техните преподаватели. Последните големи постижения са по физика и астрономия. Елена Йорданова от XII^в клас завоюва златен медал от Международната олимпиада по астрономия, която

се проведе в Мумбай, Индия през август. Месец по-рано тя е част от националния ни тим, който печели бронзови отборни медали на Международния турнир на младите физици (IYPT) в Швеция. През октомври тази година Марина Маринова (IX клас) се завръща със сребърно отличие от Младежката международна олимпиада по астрономия и астрофизика, проведена в Румъния. В края на миналата учебна година Венцислав Велев получава златен медал на Международната олимпиада по гражданско образование в Италия, а първо място на Международното състезание Brainfinity в Белград през май 2025 г. завоюва отбор от шестокласници. Много медали младите русенски математически таланти печелят и от различни национални състезания и конкурси.

В МГ – Русе, има STEM център, изграден още по първата програма, с цел обезпечаване на профила по информационни технологии. В него е имало възможност за 3D моделиране и графична обработка. Част от центъра е и фотостудия, в което се обработват изображения и се снимат клипове. Преди малко повече от 10 години е създадена и биохимичната лаборатория, в която се правят експерименти, свързани с природонаучните профили. В момента се доизгражда и вторият STEM център, финансиран по Националния план за възстановяване. Той е насочен към физико-роботиката, тъй като и в тези сфери възпитаниците на гимназията имат интереси и постижения.

В гимназията активно работи и Клубът по предприемачество. Организиран се иновативни лагери и различни състезания. Формират се екипи от млади предприемачи, които участват в тях и печелят много награди. Интерес има и към финансовата грамотност и лингвистиката. Според директорката участието в подобни дейности показва на децата, че имат възможност да се развиват в почти всички сфери.

„Широка е картината на интересите и правим всичко възможно да имаме добра материална база, където децата да разгръщат своите таланти. Моите колеги се стараят да дават всичко от себе си. И след като виждат добрите резултати, са наясно, че към момента „формулите“ ни работят правилно“, отбелязва Галина Бобева.

Директорката приветства предложението за промяна в Закона за предучилищното и училищното образование математическите гимназии да станат специализирани училища, като учениците, влезли в тях в V клас, да имат право да продължат обучението си там и след VII клас. С вътрешен изпит ще може да се прецени дали влезлите в V клас поддържат и в VII клас същото ниво на интерес към математиката, или са се насочили другаде. „Така или иначе,

90% от учениците продължават след VII клас да учат в Математическата гимназия“,

казва Бобева.

За успехите на гимназията говори и фактът, че тази година двамата нейни възпитаници – Тея Чобанова и Венцислав Велев, са удостоени с отличието „Национална диплома“ на МОН. Освен пълни шестци на двата държавни зрелостни изпита те са пълни отличници и през курса на обучение, имат и отлични постижения в национални и международни състезания и олимпиади.

Мобилните телефони в прогимназията се събират сутрин и се връщат в края на задължителните часове. Тази мярка внася доста спокойствие в часовете и помага на учениците да бъдат по-съсредоточени, отбелязват от МГ – Русе.

Директорката Галина Бобева очертава като най-големи предизвикателства в работата на своя екип две неща. Едното е, че има ученици, които са мотивирани, следват интересите си, надграждат знанията си и имат желание за ра-

бота. Но има и такива, които са се оставили на течението и се налага малко по-усилено да бъдат мотивирани от своите преподаватели.

Според нея напрежението в обществото се отразява и в училище. Случват се и спречквания при по-малките класове, но всяка ситуация се докладва на директора и започва процедура по нейното изясняване. Но в огромната си част учениците общуват в рамките на нормалното, разговарят по всякакви теми, търсят се през междучасията, разменят идеи.

„За съжаление, виждам, че психическото състояние на учениците е много колебливо и те бързо се поддават на депресии. Това е притеснителното, което наблюдавам. Работим усилено с психоложката, правим срещи в паралелките“, коментира директорката. Добавя, че

Всяка сутрин се старая да посрещам с усмивка учениците

на входа на училището, и наблюдава тяхната реакция.

„Много от тях отвърщат на поздрав за добро утро, но има и такива, които още не са се събудили или са станали леко накриво. Не е хубаво да не знаят какви са елементарните обноски на общуване, и затова ще продължавам да им ги показвам“, категорична е тя.

Другото голямо предизвикателство пред педагозите е опасността от употребата на наркотични вещества, опиати, вейпове и енергийните напитки. Колкото срещи и разговори да се правят, все има моменти, които могат да се изпуснат. А според Галина Бобева в семействата трудно могат да се разберат някои неща. Лошото е, че макар педагозите доста да се стараят да опознават и усещат учениците, те нямат кой знае какви права.

„Нито мога на входа да проверявам учениците, нито мога да ги тествам. Това е сложният момент, много добре го разбирам, защото, в личен план, съм преминавала през някои подобни ситуации и знам какво е. Но трябва да предпазваме по някакъв начин децата. Те невинаги искат да ни разберат, че правим всичко за тях“, подчертава директорката.

Но родителите разбират ли го? С част от тях не се общува лесно, но повечето подкрепят педагозите в техните инициативи за децата.

„Винаги е трудно. Те разчитат на нас, ние пък не можем без тях. Връзката е двупосочна“, казва Бобева. Колкото до въпроса с наказанията, педагозите от МГ – Русе, смятат, че е крайно време учителите да имат повече права, независещи от мнението на родителите.

В „Автомото“ в Бургас създават бъдещето

От стр. 6

Възпитаниците на училището провеждат практическо обучение в Пристанище Бургас, „Бургас-бус“, БДЖ, „Промет Стиил“ ЕАД, Westauto-M – официален представител на VW и Audi, „Спекта Ауто Toyota“ – Бургас, както и в множество частни транспортни и сервизни предприятия.

Бизнесът цени възпитаниците на „Автомото“, защото са с добра техническа подготовка и желание за работа. Вероятно и защото ръководството на училището поддържа диалог с компаниите, за да съобразява учебните програми с нуждите на пазара на труда.

Придобивката

След 25-годишно прекъсване гимназията вече разполага с чисто нов учебен камион и възстановява обучението за шофьорска категория „С“. Машината, марка „Волво“, брандирана с името на гимназията и напълно оборудвана съгласно съвременните изисквания за обучение и безопасност, бе представена преди дни в училището. Проектът е реализиран със съдействието на Община Бургас и в партньорство с бизнеса и транспортни компании от региона, които ще осигурят стажове и практики за учениците.

„Възстановяването на обучението за категория „С“ е важно по няколко причини. Продължава се традицията, с която сме известни в Бургас. На учениците се предоставят реална професионална квалификация и шанс за работа веднага след завършване. Показва, че училището инвестира, върви напред и се съобразява със заявките на бизнеса и работодателите. Ако преди десетилетия нашите възпитаници са се обучавали на класическите „газки“, днес те имат възможност да работят с нов и технологичен автомобил“, разказва директорът. Освен това в „Автомото“ смятат да възстановят от старите и повече практически обучения, демонстрации, състезания и връзки с местни фирми, защото това е начинът учениците да се учат чрез действие.

Контакти с малки и големи

Преди месец в гимназията посрещат специални гости – деца от ДГ „Златна рибка“. Това стратегия за привличане на бъдещи ученици ли е, шеговито пита инж. Кънчев.

„Всъщност идеята е много по-дълбока. Вярваме, че любовта към техниката и машините започва от най-ранна възраст. Поканихме децата, за да им покажем какво правят батковците и как изглежда модерното училище. Те пигнаха, питаха, наблюдаваха и си тръгнаха освен със сертификати и с искрица интерес и усмивки. Това е част от нашата стратегия да изграждаме връзки между различните степени на образование – от детската градина, през основното образование до професионалното и висшето“, обяснява той.

По думите му, когато децата

растат, е важно да виждат, че образованието може да бъде интересно, практично и вдъхновяващо. Допълва още, че например обучението по безопасност на движението по пътищата е редно да започне още преди училищна възраст, за да се изградят основни навики. Затова беседи и открити уроци са провеждали в доста начални и основни училища, както и в детски градини.

Директорът споделя, че поддържат отлични отношения с Бургаския държавен университет и с Бургаския свободен университет.

„Нашата идея е да създадем приемственост между професионалното и висшето образование, така че учениците, които искат да продължат, да имат ясна посока за развитие. Съвместно с преподаватели от висшите училища провеждаме открити уроци, демонстрации и кариерни срещи. Това помага на младите хора да направят своя информиран избор и да изберат пътя си след завършване на гимназията“, казва инж. Кънчев.

Дисциплината в едно „мъжко училище“

Проблемите смартфон, интернет, социални мрежи, разбира се, съществуват и в това училище. Но вместо да се борят с тях, в „Автомото“ се стремят да ги насочат правилно. „Използваме технологиите като инструмент – за обучение, комуникация и творческа изява“, отбелязва директорът.

А дисциплината в училището се гради чрез уважение и личен пример. Още на първите родителски срещи преподавателите заявяват своите правила, изисквания и категорично желание да се спазват. Класните ръководители и останалите учители са близо до учениците и комуникират с родителите. „Възпитаваме отговорност и уважение у учениците към самите тях и към всички останали, което си личи и от атмосферата. Говорим открито по темите и когато има доверие, има и ред“, категоричен е инж. Кънчев.

Скоростта и младите

Темата намира системно място в училищния живот. Провеждат се регулярни обучения и беседи по безопасност на движението, работи се със служителите на „Пътна полиция“, организират се и демонстрации с водещи автомобилни състезатели и отбори.

„Говорим за скоростта и младите шофьори, както и за това, че при катастрофи загиват хора. Нашата цел е учениците да разберат, че скоростта не е израз на сила или умение, а на отговорност. Опитваме се да изграждаме култура на поведение на пътя, защото вярваме, че истинският професионалист е този, който кара разумно. Ако всеки млад шофьор осъзнае, че зад волана носи отговорност не само за себе си, но и за другите, тогава ще сме направили най-важната крачка към промяната“, заявява директорът Красимир Кънчев.

Снимки: Авторът

Децата от подготовителните групи на Шесто ОУ вече се радват на новото образователно бижу

Детството влиза в нова ера

Шесто ОУ – Кюстендил, откри уникален „Монтесори“ център за най-малките

С много песни и въннение децата участват в откриването на новото „Монтесори“ пространство

Северина ДИМИТРОВА

Сярка емоция, аплодисменти и истинско вълнение в Шесто ОУ „Св. Паисий Хилендарски“ – Кюстендил, беше открито най-новото образователно бижу в училището – модерно „Монтесори“ пространство, създадено с идеята да даде свобода на детското мислене и да превърне ученето в преживяване. Това е място, където малките откриватели пипат, пробват, грешат, усъвършенстват се и изграждат самостоятелност – ценности, които са в сърцето на „Монтесори“ философията.

Новото пространство е изцяло оборудвано с „Монтесори“ материали по проект „Силен старт“.

„В това пространство сме вложили много труд и любов, за да могат нашите деца да учат чрез преживяване, да бъдат самостоятелни и уверени във всички занимания. С материалите ще представяме различни области – езиково развитие, математика, сензорно развитие, практическо развитие и космическо възпитание“, разказва сертифицираният „Монтесори“ преподавател Светлина Цекова.

Тя поясни, че в проекта участват две подготовителни групи от по 23 деца, а обучението ще бъде всекидневно.

Директорът Венцеслав Механджийски отправя апел към родителите да ограничат максимално времето на децата пред телефоните и устройствата

„Активностите ще бъдат вплетени в нашите дневни занимания, които, така или иначе, покриват същите направления, върху които стъпва и „Монтесори“ подходът“, допълни Цекова. Заедно с Лилия Серафимова те ще водят занятията и ще съпътстват всяко дете в неговия индивидуален темп на развитие.

„Монтесори“ пространството е разположено в STEM центъра на училището, като предстои и неговото разширяване. „Идеята на това обучение е децата да работят повече с ръце. В миналото имахме трудово обучение – часове, в които се работеше практично, с електротехника, готварство и други дейности. Целта е децата отново да развият фината моторика, да спрем сините екрани, на които

са изложени ежедневно, и да върнем реалното, сетивно учене“, подчерта директорът на ОУ „Св. Паисий Хилендарски“ Венцеслав Механджийски.

Той апелира към родителите да ограничат максимално времето на децата пред телефоните и устройствата, тъй като последствията върху психиката „са тежки и се проявяват на по-късен етап“.

Директорът разкри и предстоящите инициативи на училището. „Подготвяме интересни прояви за 21 ноември – Деня на християнското семейство. Започваме и нов проект, свързан с превенция на агресията в училище. При нас постоянно се работи. Само преди дни проведохме открит урок „Многознайко търси талант“ – изключително външно. Децата сами подготвиха сценките, вдъхновени от телевизионно предаване. Работим и по нова инициатива за подобряване на устната хигиена на учениците, която ще реализираме през следващия месец“, сподели с удовлетворение Механджийски пред „Аз-буки“.

Новото „Монтесори“ пространство е още една крачка към модерното образование, което поставя фокуса върху детето – неговите нужди, въображение и способности. „И както се вижда в Шесто ОУ – когато има визия, труд и сърце, промяната става видима“, казват със задоволство от екипа на училището.

Гвардейският отряд е школа по лидерство и добродетели

*Председателят на сдружение „Младежки гвардейски отряди“
Денислава Ангелова оставя следа не в системи, а у хора*

Петя НИКОЛОВА

Първият в България ученически гвардейски отряд към ЕГ „Христо Ботев“ в Кърджали създава специален танц със саби на победата и на 1 март тази година го изпълнява пред обществеността в чест на Националния празник на България.

Два месеца по-късно – на 30 април в Пловдив, ДГ „Мая“ празнува с голям концерт 10 години от основаването на първия в България Детски гвардейски отряд. Публиката аплодира не само най-малките участници – на сцената излиза и Гвардейският представителен духов оркестър към Националната гвардейска част с диригент подполковник Ради Радев.

Само през ноември Средно училище „Саво Ц. Савов“ в Пирдоп освещава българското знаме и създава XXIV ученически гвардейски отряд у нас, а на тържествена церемония на площад „България“ в Пещера се връчва знамето на XXV ученически гвардейски отряд при Центъра за подкрепа за личностното развитие – Обединен детски комплекс.

Макар че се включва от създаването на втория – в родния си Плевен, можем спокойно да кажем, че зад дейността на 25-те гвардейски отряда в България и преди всичко за достойното израстване на децата и учениците в тях със своята усмивка и безкомпромисна отдаденост стои Денислава Ангелова.

„Това, което ме е направило силна, са любопитството към живота, постоянството и вярата, че доброто не е слабост, а сила“, казва тя.

Като човек, който вярва в уважението, достойнството и откритостта към хората, Денислава е убедена, че всеки ден можем да направим нещо малко, което да остане след нас. За нея успехът не е титла, а възможността да гради, да обединява и да оставя следа – но не в системи, а у хора. Чрез философията си –

да се развиваш, да споделяш, да обичаш и да вярваш в човека,

самата тя е част от националната инициатива по основаването на гвардейските отряди в България, а Националната гвардейска част отдавна е част от собствения ѝ живот. За дипломите, които притежава, и за силата, която продължава да носи у себе си, за ролята на младежките гвардейски отряди, за успеха и смисъла, за образованието и семейните ценности, „Аз-буки“ разговаря с д-р Денислава Ангелова – председател на УС на асоциация „Докосни дъгата“ и на сдружение „Младежки гвардейски отряди“ в България.

„Винаги съм вярвала, че човек трябва да учи през целия си живот – не защото дипломите го правят по-ценен, а защото знанието разширява разбирането, състраданието и възможността да бъдеш полезен. Учила съм в различни университети и в различни посоки, защото винаги съм търсила смисъла на човека в

света – как мислим, как чувстваме, как лекуваме и как създаваме“, казва Денислава.

Обучавала се в университетите в Пловдив, София и Варна, за нея най-важното в едно образование е да има смисъл. Не само да учим децата на факти, а и как да мислят, как да общуват, как да взимат решения и как да създават смисъл.

„Най-голямата инвестиция, която можем да направим като родители, учители или организации, е в характера на младия човек. Да го научим да не се страхува от грешките, да бъде устойчив, да има самочувствие, но и състрадание. Вторият стълб е уменията да работиш с другите, а третият – вярата, че промяната започва от теб самия“, казва тя.

Споделяйки мнението на почетния консул на Р Италия в Пловдив Джузепе де Франческо, според когото образование на новите поколения означава да се инвестира в семействата и средата, Денислава Ангелова е убедена, че това вложение не е абстрактно. Родителите са първите възпитатели и като такива, е необходимо да получават подкрепа под формата на знания и ресурси, за да съградят общност, в която да растат заедно с децата си. Председателят на младежките гвардейски отряди вярва в необходимостта да върнем уважението към семейството и родителството като висша ценност.

„Това е въпрос, който засяга не само демографията, а и ценностната основа на обществото. В семейството се раждат не просто деца, а хората, които ще градят бъдещето.“

щето. Затова е важно да има среда, в която младите хора искат да създават семейства, защото се чувстват сигурни, подкрепени и обичани, а не защото някой им е казал, че трябва“, казва Ангелова.

Категорична е, че да имаш дете, е акт на зрялост и любов. И за да се случва естествено, обществото трябва да осигури стабилност и перспектива за младите семейства, възможности за съчетаване на образование, кариера и родителство, уважение към майчинството, но и към бащинството, по-малко страх и повече подкрепа.

„Време е да върнем радостта от родителството, но не като натиск или очакване, а като възстановяване на доверието в живота. Това е крачка напред – към по-зряло, осъзнато и човешко общество“, отбелязва тя.

И тъй като не само семейството, но и външната среда оказва влияние върху развитието на младите хора, Денислава се радва, че

в България вече има добри примери

– училища с клубове по доброволчество, общини с младежки съвети, инициативи като „Гвардейски отряди“, които създават жива, подкрепяща общност около децата.

От 2018 г., когато се основава сдружение „Младежки гвардейски отряди“, до днес, когато само преди дни отрядите в България стават 25, Денислава показва, че движението се развива устойчиво и все повече училища, родители и общности проявяват интерес. Твърди, че ангажираните млади хора се учат как да говорят пред публика, как да представят идеи, как да общуват с институции и медии, а с времето придобиват увереност, развиват лидерски умения и се превръщат в пример за останалите. И това се случва, защото истинският водач се изгражда, а лидерството започва с уменията да следваш.

„Да следваш, означава да приемеш, че има по-голяма цел от личния интерес. Това е урок по смирение и уважение – без него управлението се

превръща само в амбиция.

Лидерството не е власт, а служба.

То е изкуството да водиш, без да пренебрегваш, да мотивираш, без да натрапваш, да вдъхновяваш, без да се поставяш над другите. В нашата работа не създаваме началници, а възпитаваме осъзнати личности, които знаят, че лидерството не е да вървиш пред другите, а да вървиш заедно с тях – с пример и със сърце“, обяснява Ангелова.

И ако красивата гвардейска униформа носи ново самочувствие, то се отразява и на поведението на децата. Денислава разказва, че те стават по-дисциплинирани, по-уверени и по-отговорни, а родителите често споделят, че виждат с очите си как децата им израстват и като характер. А дали в ДГ „Мая“ в Пловдив могат да кажат същото? Как най-малките разбират, че са гвардейци?

„В детската градина гвардейският отряд не е въпрос на униформа или маршировка, а на ценности. Малките гвардейци се учат да поздравяват, да изчакват реда си, да се грижат за приятелите си, да пазят българските символи и да пеят химна с ръка на сърцето. Това е първият им досег до идеята, че любовта към родината започва от малките жестове – от уважението към учителите, от доброто възпитание, от желанието да помагаш. Ако трябва да обобща – гвардейският отряд в детската градина е урок по достойнство, поднесен с игра и сърце“, обяснява Ангелова. И твърди, че ДГ „Мая“ в Пловдив вече не е само част от организацията, а живее с философията на гвардейството.

Всъщност да бъдеш гвардеец, означава да принадлежиш към общност от активни, мислещи и отговорни млади хора, които искат да дават пример. Гвардейският отряд е повече от церемония или символика.

По време на представянето на новия танц със саби от Първи ученически гвардейски отряд в Кърджали момиче от отряда споделя пред медиите, че много от съучениците

и желаели да се включат, но след преминаване през тест избраните са малцина.

„Нашата философия е проста – младите трябва да пробват, да търсят и да откриват посоката си. Всеки от тях може да бъде активен гражданин, който мисли, обича и вярва. В отрядите има деца от различни култури и религии и това е едно от най-големите ни богатства. Те се учат да уважават традициите на своите приятели – да празнуват заедно, да разбират смисъла на различните обичаи и да се радват на разнообразието“, казва Ангелова.

Една от основните цели на младежките гвардейски отряди е да развиват чувството за национална идентичност и гражданска отговорност. Ценностите са заложени и в Закона за предучилищното и училищното образование, където се посочва, че възпитанието в уважение към националните традиции, култура и обществена отговорност е част от образователния процес. Но Денислава вижда като голям успех и провокирането на инициативността на младите хора – сами да създават възможности за другите. Да се чува за все повече форми на добротворство, иницирани от самите тях.

Вдъхновението често идва и от опита, който гвардейците натрупват чрез преживяванията с отряда.

Сдружението насърчава включването на младите хора в разнообразни инициативи

– в обучения по гражданско участие, комуникация и лидерство, в екологични кампании и доброволчески акции в градовете, в международни обмени и проекти по „Еразъм+“, спортни и културни събития, програми за менторство.

Скорошното посещение в Кипър е ценно, защото показва колко важна е ролята на диалога, толерантността и международното партньорство в изграждането на активни и отговорни граждани. Срещите с представители на държавни и институционални структури, сред които Архиепископският дворец, Кипърският парламент, Министерството на образованието и Министерството на външните работи, зареждат. Младежите получават шанс да обменят идеи, да задават въпроси и да видят как работят демократичните институции в европейска държава, която поставя силен акцент върху образованието, ценностите и общественото участие.

„Гвардейският отряд е малка школа по лидерство, етика и добродетели – изградена върху уважението към традициите и стремежа към развитие. Самите младежи са удивително различни и именно в това е силата им. Някои са спортисти, други – певци, артисти, художници, програмисти, доброволци. В гвардейските отряди не търсим еднаквост, а насърчаваме индивидуалността, защото тя е източник на общ успех“, споделя Денислава Ангелова.

Снимка Сдружение „Младежки гвардейски отряди“

Танц със саби на I ученически гвардейски отряд – Кърджали

Снимка Личен архив

Д-р Денислава Ангелова

Млади таланти творят наука

Рекорден брой проекти са представени
на XII ученическа сесия на УЧИ – БАН

Снимка БАН

Разработките на младите изследователи получават адмирации от утвърдени учени и от журитата

Зина СОКОЛОВА

Рекордните 115 проекта са представени в рамките на XII годишна ученическа научна сесия на Ученическия институт на БАН (УЧИ – БАН) при Центъра за обучение на Академията. Авторите на проекти са 208 от 50 училища в 26 града в страната. Ръководителите на проектите са 97, като сред тях освен учители има значителен брой специалисти от научни институти и висши училища.

„Забелязва се някакъв преломен момент. Миналата година сме имали 72 проекта, сега те са 115. Това е много сериозно увеличение на разработките“, коментира за „Аз-буки“ акад. Петър Кендеров, научен ръководител и създател на УЧИ – БАН, и член на съвета на Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“.

Той отбелязва още един радостен факт – съществено оживление има и в областта на хуманитарните и обществените науки, в които са изпратени 35 проекта.

„Навремето тенденцията беше такива прояви да са насочени главно към технически и природни науки. Но преди няколко години включихме хуманитарните науки и изкуствата и сега виждаме, че това привлича интереса на учениците. Имаше много добри разработки в тези области. Освен това за първи път отворихме и специална STEM секция за ученически проекти, които са интердисциплинарни и не могат да бъдат отнесени само към една наука, например химия или физика“, казва акад. Кендеров. Проектите са подпомогнати по Националната програма „Образование с наука“ и фондация „Еврика“.

Акад. Кендеров подчертава, че много членове на журитата, които са утвърдени учени в съответната област, са били впечатлени от ученическите разработки. И намира това за съвсем естествено, тъй като младежите имат желание да се занимават с интересни и актуални неща. Той даде като пример ученик от Монтана, разработил проект за прилагането на изкуствен интелект на интернет страницата на училището, който да отговаря денонощно на въпроси.

„Сред менторите и ръководителите на проекти са и бивши участници в Ученическия институт, които сега са студенти в престижни американски университети, като „Станфорд“ и „Харвард“, и ръководят оттам ученици за участие в сесията“, подчертава акад. Кендеров.

Форумът на младите дарования е открит от доц. Десислава Абаджиева – координатор по НП „Образование с наука“. Приветствие от името на Академията бе поднесено от чл.-кор. Евдокия Пашева – зам.-председател на БАН, която поздрави участниците и ги насърчи да се развиват в различните области на науката.

Акад. Петър Кендеров пък припомни мисията на Ученическия институт – да насърчава учениците да изследват чрез науката, да участват в подобни форуми, където да представят своите разработки, което дава възможност за изграждането на трайна връзка между училищата и академичната общност.

Директорът на Националния STEM център проф. Найдено Шиваров акцентира в поздравлението си на STEM средата в училище, която постепенно се разширява, като среда за експерименти, творчество и критично мислене с цел подготовка на учениците за реални научни и технологични предизвикателства.

Директорът на Центъра за обучение – БАН, проф. Антония Стоянова подчерта, че дейностите на УЧИ – БАН, допълват мисията на Центъра за обучение на Академията.

Ученическият институт е наследник на друга подобна структура, създадена през 2000 г., насочена към математика и информатика. Тя продължава да съществува и досега. А децата, които я посещават, участват и в сесията на Ученическия институт на БАН, тъй като той обхваща всички науки.

Освен новата STEM секция проектите са представени в още седем различни секции – хуманитарни науки, две сесии на информационни, комуникационни и технически науки, математика, биология, биомедицина и биохимия, химия, физика и физикохимия, обществени науки и изкуство.

Проектите са класирани на базата на предварително изготвени рецензии, но най-вече предвид представянето и защитата пред публиката по време на самата сесия. Първите три почетни места във всяка област бяха отличени с парични ваучери, осигурени от НП „Образование с наука“. Участниците получиха и поощрителни награди от издателства и неправителствени организации.

По време на научната сесия Международната фондация „Св. св. Кирил и Методий“ връчи отличието „Учител с принос към развитието на STEM образованието“ на Стефка Петкова – началник-отдел „Обучение и ресурси“ в Националния STEM център, като признание за нейния принос към развитието на устойчиви STEM практики в училищната среда.

Отличените

STEM СЕКЦИЯ

- I награда** – Лъчезар Иванов и Искрен Гюров (XI кл., 125. СУ „Боян Пенев“, София)
II награда – Иво Цонева и Павлин Панов (XII кл., ПМГ „Иван Вазов“, Добрич)
III награда – Валентина Николова (XII кл., СМГ „Паисий Хилендарски“, София)
Поощрителна награда – Михаела Тепавичарова, Виолета Боянчева, Атиле Алиева, Михалина Хаджиева и Мария дел Мар Николова (XII кл., Неврокопска ПГ „Димитър Талев“, Гоце Делчев), Иво Митрев (VII кл., МГ „Акад. Кирил Попов“, Пловдив), Михаил Митов (VIII кл., МГ „Акад. Кирил Попов“, Пловдив), Калоян Събев и Христо Чанев (X кл., ПТГ „Д-р Никола Василиади“, Габрово)

ХУМАНИТАРНИ НАУКИ

- I награда** – Любомир Колев и Яница Ханкова (XII кл., СУ „П.Р. Славейков“, Кърджали)
II награда – Ива Иванова (XII кл., 9. ФЕГ „Алфонс дьо Ламартин“, София)
III награда – Калина Бърнева (XI кл., Първа езикова гимназия, Варна)
Поощрителна награда – Велислав Стоянов (XI кл., ПМГ „Акад. Сергей Корольов“, Благоевград), Вито Василев (XI кл., НГДЕК „Св. Константин-Кирил Философ“, София)

ИНФОРМАЦИОННИ, КОМУНИКАЦИОННИ И ТЕХНИЧЕСКИ НАУКИ – I ЧАСТ

- I награда** – Матей Минева (XII кл., ППМГ „Св. Климент Охридски“, Монтана)
II награда – Борислав Арсенов (XII кл., ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас)
III награда – Самуил Маринов и Славина Цонева (XII кл., ПМГ „Иван Вазов“, Добрич)
Поощрителна награда – Александър Славов (X кл., МГ „Баба Тонка“, Русе), Любослав Димов (X кл., МГ „Баба Тонка“, Русе)

ИНФОРМАЦИОННИ, КОМУНИКАЦИОННИ И ТЕХНИЧЕСКИ НАУКИ – II ЧАСТ

- I награда** – Божидара Пухалева (XII кл., СМГ)
II награда – Васил Василев (XI кл., Технологично училище „Електронни системи“, София)
III награда – Стефан Куюмджиев (XII кл., ПМГ „Васил Друмев“, В. Търново)
Поощрителна награда – Ралица Николова (XI кл., МГ „Д-р Петър Берон“, Варна), Мая Баналиева и Яна Христова (XI и X кл., МГ „Д-р Петър Берон“, Варна)

МАТЕМАТИКА

- Специална награда** – Димана Праматарова (XII кл., МГ „Акад. Кирил Попов“, Пловдив)
I награда – Никола Веселинов (XI кл., СМГ)
II награда – Пресиян Георгиев (XII кл., СМГ)
III награда – Мария Касия Петрова (XI кл., Първа частна математическа гимназия, София)
Поощрителна награда – Кристиан Станчев (XI кл., ПМГ „Константин Величков“, Пазарджик), Никол Николова (IX кл., МГ „Акад. Кирил Попов“, Пловдив)

БИОЛОГИЯ, БИОМЕДИЦИНА, БИОХИМИЯ

- I награда** – Калина Колева (НПМГ, София)
II награда – Мелих Месру Осман (СУ „Васил Левски“, Ардино)
III награда – Ема Минева и Симона Бозукова (ЕГ „Иван Вазов“, Пловдив)
Поощрителна награда – Гергана Стоицева и Меду Димитрова (ЕГ „Иван Вазов“, Пловдив), Рая Алексиева и Самуил Терзийски (125. СУ „Боян Пенев“, София)

НАГРАДА ЗА НАЙ-МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ

- Никола Александров, Лазар Кунчев, Кристина Петрова (III клас, 68. СУ „Акад. Никола Обрешков“, София)

ХИМИЯ, ФИЗИКА, ФИЗИКОХИМИЯ

- I награда** – Мартин Невел (XII кл., ПМГ „Б. Петканчин“, Хасково)
II награда – Евгени Георгиев, Виктория Стоянова и Трейси Богданова (XII кл., СУ „Ив. Вазов“, Бургас)
III награда – Петър Вълков, Теодора Желязкова и Валентин Митев (XII кл., МГ „Д-р П. Берон“, Варна, и ППМГ „Акад. Никола Обрешков“, Бургас)
Поощрителна награда – Катерина Божилова, Йоан Божилов (VII и IV кл., 22. СЕУ „Г.С. Раковски“, София), Траян Илиев (IX кл., ЦПЛР – ОДК, Силистра)

ОБЩЕСТВЕНИ НАУКИ И ИЗКУСТВО

- I награда** – Мая Танева, Ралица Стоянова и Симона Котоманова (IX кл., СУХНИ „Константин Преславски“, Варна)
II награда – Велислав Стоянов, Георги Божинов, Марина Николова и Йордан Попов (XI кл., ПМГ „Акад. Сергей Корольов“, Благоевград)
III награда – Силвия Алексиева (XI кл., НГДЕК, София)
Поощрителна награда – Симеон Йорданов (IX кл., СУ „Панайот Волов“, Шумен), Мария Вероника Дечкова (X кл., НГДЕК, София)

Споделянето на знания стимулира изследователската дейност

Единният център за иновации на БАН подпомага сътрудничеството между наука и бизнес

Единният център за иновации при БАН е създаден през декември 2005 г. с решение на Общото събрание на Академията и през 2025 г. навършва 20 години. В началото екипът е малък – само трима учени плюс администрацията.

С основаването на Центъра той става специализирано звено, което отговаря за дейностите, свързани с технологичен трансфер и комерсиализация, защита на интелектуална собственост, интернационализация, контакти с бизнеса и сходни дейности за всички институти на Академията. Центърът е под шапката на т.нар. Централна администрация на БАН, но е отделно юридическо лице, както всеки друг институт или лаборатория на БАН.

За дейността на Единния център за иновации при БАН „Аз-буки“ разговаря с неговия директор д-р Марин Панчев.

Зина СОКОЛОВА

През 2008 г. започна голям европейски проект – Enterprise Europe Network, в който беше включен и нашият център. Това е най-голямата европейска мрежа, свързана с технологичен трансфер, търсене на партньори за проекти, комерсиализация и други, в която участват вече над 600 организации от над 50 държави. Тя е създадена по инициатива на Европейската комисия, разказва директорът на Единния център за иновации при БАН д-р Марин Панчев.

У нас по този проект работи консорциум от организации, включващ представители на Българската стопанска камара, Търговско-промишлената камара в Пловдив, Търговско-промишлената палата в Стара Загора, Бизнес центъра за подпомагане на малките и средните предприятия (МСП) в Русе, „Морски клъстер – България“, както и други регионални клъстери и иновационни центрове. Идеята е да има не само национално покритие, но и специализация на всяка от организациите, които са част от Enterprise Europe Network.

„Ключов момент от участието в тази международна мрежа е и работата ни с малки и средни предприятия“, отбелязва д-р Панчев.

Единният център за иновации на БАН подпомага и центровете за компетентност и за върхови постижения, което е и една от задачите му. Целта на тези обединения на научни институти и университети е да се подобри иновационната екосистема в страната. И това е в синхрон с докладите на Съвместния изследователски център (JRC) и на Европейската комисия, в които иновационната екосистема в България се определя като сравнително фрагментирана.

В тази връзка, усилията са насочени към това всички екипи от различни научни организации и университети да работят заедно по тематични области и да се изгради сериозна материална база с модерно оборудване. Според д-р Панчев това вече е факт в БАН и лабораториите могат да се ползват от всички участници в Проекта.

Единният център е партньор в Центъра за компетентност ХИТМОБИЛ, който работи в областта на съхранението на енергия

и зелените технологии, като задачата му е да обезпечава дейностите по защита на обекти на интелектуална собственост, техния трансфер и комерсиализация, контактите с бизнеса и т.н. Към момента в центровете за компетентност и за върхови постижения тече втора фаза на изпълнение на проектите.

„Помагахме на нашите колеги за подготовката на бизнес планове, защото това беше сред изискванията за кандидатстване, и мисля, че се справихме добре – казва д-р Панчев. – Научният персонал трудно може да се фокусира върху бизнес план. Все пак тяхната дейност е основно изследователска.“

Учените от БАН вече имат сериозно участие в рамковите програми за изследвания на Европейския съюз и затова най-често Центърът оказва помощ при разработване на проекти, по които те работят съвместно с колеги от чужбина. Центърът организира и специализирани обучения, свързани с бизнес планиране, защита на обекти на интелектуална собственост, проектна компетентност и други. Осигурява техническа и административна помощ по отношение и на самото кандидатстване, което за Рамковата програма за научни изследвания и иновации е само електронно.

„Помагаме винаги когато се обърнат към нас. Имаме няколко проекта, свързани с хоризонтални мерки. Това означава, че не става дума за чисто научна дейност, а по-скоро за оказване на допълнителна помощ на учени и на малки и средни предприятия“, пояснява д-р Панчев. По проекта BOOST например работят с международните си партньори за подобряване на научноизследователския и иновационния капацитет в държавите членки, които са в групата на умерените и изгряващите иноватори. В тях също се насърчава сътрудничеството между академичния и бизнес сектора и се развива отворената платформа BOOST Learning Environment за споделяне на знания, инструменти и възможности.

INVESTech е друг международен проект по Програма „Еразъм+“ за изграждането на транснационална платформа от центрове за високи постижения в сферата на професионалното образование и обучение (CoVEs) в сектор ИКТ в пет държави: Словакия, Гърция, България, Кипър и Литва. Чрез

Снимка: Единен център за иновации – БАН

Популяризирането на науката започва от най-малките

Д-р Марин Панчев, директор на Единния център за иновации при БАН

модела на Петорната иновационна спирала (Quintuple Innovation Helix) се свързват образование, бизнес, публичен сектор, гражданско общество и природна среда в синхрон с регионалните стратегии за интелигентна специализация. Идеята е да бъдат развивани умения на нива 4 – 7 от Европейската квалификационна рамка (EQF) чрез микроакредитации, обучения, хакатони и състезания с фокус върху дигиталната и зелената трансформация и социалното приобщаване. Усилията са насочени към засилване на иновационната активност, повишаване на заетостта и приближаване на професионалното образование до нуждите на пазара.

Единният център за иновации е специализирано звено, подобно на Центъра за изследване на националната сигурност и отбрана, както и на Центъра за обучение, който се занимава с всички докторанти. Много от институтите на БАН имат добър опит в разработването на проекти, но търсят съдействие от Центъра и за намирането на партньори за кандидатстване по проекти от чужбина.

Към Центъра се обръщат и фирми или инвеститори, които искат да си сътрудничат с институт на БАН или с конкретна лаборатория,

за да бъдат насочени към правилния екип. В Академията има над 50 звена и за външен човек е трудно да се ориентира към кого да се обърне. А ролята на координационно звено се пада точно на Центъра.

Сравнително нова дейност е посредничеството между институти и лаборатории на БАН и учебни компании на ученици от XI и XII клас, организирани от „Джунийър ачиймънт“ – България, и МОН. Това сътрудничество вече има конкретни измерения – първи ученически стартиращи компании, които създават продукти. Това е добра практика, която намира потвърждение в компанията Bio Bliss, осъществила изследователската си дейност с посредничеството на Центъра, съвместно с Института по електрохимия и енергийни системи на БАН. Подобно сътрудничество има и с Института по обща и неорганична химия и с други институти.

В последните няколко години в БАН се изпълнява сравнително голяма инвестиция по Националния план за възстановяване и устойчивост. Освен подобрения на лабораториите са включени например и конкурси за иновативни проекти. Те са амбициозни, защото целта е да се достигне технологично ниво, което е сравнително близо до приложния етап на развитие.

„Скоро имаше и процедура за защита на обекти на интелектуалната собственост. Това е съществена дейност за Академията и един от показателите, по който се гледа как тя стои на национално ниво, а тя е на първо място по патенти и по защита на полезни модели. И беше много добра възможност за нашите колеги да кандидатстват за допълнително финансиране, за да се защити тяхната интелектуална собственост. Невинаги има средства за тази дейност, която е сери-

озен разход, особено когато става дума за европейски и световни патенти“, разказва още д-р Панчев.

„Наука за бизнес“ е друга инициатива на Центъра, с която екипът се гордее. Тази година тя се проведе за пета поред година, като в рамките на форума сътрудничеството с Изпълнителната агенция за насърчване на малките и средните предприятия е на много добро ниво. На форума някои разработки на БАН привлякоха вниманието на бизнеса. В тази връзка, д-р Панчев отбелязва, че науката е несправедливо обвинявана, че не е отворена. Невинаги и бизнесът е достатъчно активен, а Академията не е само приложна дейност.

„Учените в нея провеждат важни фундаментални изследвания, значими за обществото и световната наука“, категоричен е той. Според него подходящи финансови инструменти, които да стимулират съвместната работа между науката и бизнеса, биха имали голям ефект за засилване на връзката между тях.

„Досега сме успявали да си свършим работата до края, като не сме имали пропуски и на фактическо, и на финансово ниво. Много проекти са свързани с външни одити. По един от тях, който изпълнявахме по интеррегионално сътрудничество Балкани – Средиземно море, работихме съвместно с пет държави – Гърция, Кипър, Северна Македония, Албания и ние. По него изградихме международен център по иновации и технологии, в който да се обучават млади хора, студенти и докторанти в различни области, но пряко свързани с предприемачество, започване на бизнес, за да се разшири техният кръгзор“, отбелязва д-р Панчев.

Споделя още, че в БАН са направени стъпки за създаване и на т.нар. спин-оф компании. Вече има една и на път е създаването на още една. Целта е да се търси финансиране от други източници, като обаче се запази интересът на учените и на научното звено.

„Идеята е не просто да се направи фирма и човек да излезе с технологията си. А когато тази фирма се развива, научното звено да има участие в нея. Да се осигурят възможности за още изследвания, но работата да бъде поета от хора с бизнес насоченост“, обяснява директорът на Единния център.

Предизвикателствата са свързани с това, че на определени периоди се кандидатства за различни проекти, за да може да се обезпечи по-добре персоналът на Единния център за иновации. През годините е имало недостиг на кадри – проблем не само за Центъра, но и за Академията, а вероятно и за страната.

„Защото трудно се задържат квалифицирани хора на такъв тип работа. В бизнеса например те са много по-добре платени. И за да продължи да се занимава с наука, човек трябва да обича работата си, да вижда развитието ѝ в дългосрочен план, защото резултатите не винаги идват веднага. Трябва да се вложат много усилия и желание“, коментира д-р Панчев.

„Да“ за изкуствения интелект...

От стр. 5

– Смяташ ли, че изкуственият интелект трябва да навлезе в обучението на учениците?

– Ще дам пример с появата на мобилни телефони и смарт устройства. Къде се опъваш? Това влиза в живота ти и трябва да се научиш да го използваш по възможно най-добрия начин. И виж сега какво се получава.

Трябва да се научим да използваме телефоните си по най-добрия възможен начин, защото преди излизаш от вкъщи, никой не може да те открие. Сега всички могат да те открият, което е лошо, но пък, като си изключиш телефона, ставаш пак неоткриваем.

В телефона си аз имам, това казвам на децата, една книга на испански, една на руски, една на английски, няколко на български и речници на тези чужди езици. Имам речника „Берон“ на БАН, който ползвам, и той ми е на бързо набиране. Имам още няколко неща, като мрежите, разбира се, които ползвам за работа.

Но с изкуствения интелект ще имаме огромна драма и тя е, ако започнат да го използват неподготвени хора, недостатъчно научени, недостатъчно интелигентни. Те рязко ще започнат да затъпяват още повече и затова в училище трябва да се обяснява на децата как да го ползват и какво да правят с него.

Трябва да бъдем едни гърди напред, въпреки че той се учи не всяка седмица и всеки месец. Той се учи всяка секунда. Всеки, който му пише някакви неща, му помага той да се подобрява, да става все по-добър. Ами ти къде отиваш, ако не четеш? Къде отиваш, ако не се развиваш? Значи децата трябва да ги подготвяме за онова, което ги очаква в XXI век...

– За или против телефоните в училище?

– Абсолютно против... Не, тук няма две мнения. Защо? Ще кажа първо примера, а после ще кажа защо съм против. В училищата, в които учиха моите деца, бяха забранени телефоните до IV клас. И аз телефон не им купих. Забранени са. Няма право да ги носят. Когато ги взема от училище, те са с мен или с баща си, или с баба си и дядо си, или с някой възрастен въобще. Ако са сами вкъщи, вече след като бяха III – IV клас, оставям телефон за връзка, но той не е техен. Той пак е мой... Отиват на екскурзии или на зелено училище. И родителите там се изхитряват да дадат телефон на децата, за да могат да имат връзка с тях. Абе, каква връзка трябва да имаш ти с него?

Обаждам се на класната и питам: как е Ана или как е Боян? Добре, спокойни са, играят си навън, той е здрав или тя е здрава. Искате ли да го чуете? Не, разбира се. За какво да му дам телефона? Да ми се обади да ми каже, а пък Симона тука нещо ме ядоса, а пък обувката ми се разлепи. И като ти се разлепи и аз съм на 280 километра, какво да направя с твоята обувка? Имах един човек на терен, който може да ти помогне, и това е госпожата или господинът и не желая да ми се обаждаш. Ще се разберем кой какво ти е направил след седмица....

Класната ръководителка на едното дете беше казала: „Най-нервни и най-неспокойни бяха децата, които бяха с телефони. Вечер под завивката се обаждат на майка си и реве“. Ама какви са тия работи? Къде отидоха мъжество, чест и всичките ония думички, които изчезнаха като качества. И ние искаме да научим децата...

Кътчета от Родопите

Над 1460 творби участват в двата конкурса от XVIII национален празник на детското изкуство – Кърджали 2025

Общо 1467 рисунки и фотографии изпращат тази година участниците в националните конкурси за детска рисунка „Вълшебният свят на Родопите“ и за фотография „Фотоприказки“. Те са част от XVIII национален празник на детското изкуство – Кърджали 2025. Организатори са ЦПЛР – ОДК, Кърджали, с директор Златка Пенюва, местната община и Регионалното управление на образованието, Националният дворец на децата и МОН.

Проявата се провежда всяка година и е част от празничната програма за Деня на Кърджали – 21 октомври. Конкурсите традиционно са част и от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

Класирането в Националния конкурс „Вълшебният свят на Родопите“ е дело на жури в състав: Владимир Чукич – художник, председател на Дружеството на художниците – Кърджали; Пенка Атанасова – художник, уредник в арт галерия „Дар“; и Павлина Чукич – художник. Те разглеждат и оценяват изпратените 826 рисунки от 67 населени места в 24 области на страната и от град Бремерхафен, Германия.

Специалната награда на кмета на Община Кърджали е присъдена на Никол Точева (13 г., ЦПЛР – ОДК, Кърджали) с ръководител Севинч Еминова.

Отличieto на областния управител на Кърджали отива при Ивайла Тодорова (8 г., ЦПЛР – ОДК, Търговище) с ръководител Нора Иванова. Приза на МОН печели Сияна Кючукова (10 г., арт школа „Мария Валериева“, Любимец) с ръководител Мария Валериева. Националният дворец на децата отличава Татяна Русева (16 г., ПГСАГ „Ангел Попов“, Велико Търново) с ръководител Даниела Петрова.

Отличieto на РУО – Кърджали, отива при Тереза Кирилова (10 г., ЦПЛР – ОДК, Ловеч) с ръководител Кремена Попова. Наградата на ЦПЛР – ОДК, Кърджали, е за Елица Митева (8 г., школа „Арт-линия“, Казанлък) с ръководител Вана Запрянова.

Специалния приз на Ротари клуб – Кърджали, грабва Цветослава Златева (16 г., СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол) с ръководител Христо Крушков. Арт галерия „Дар“, Кърджали, награждава Фатима Сергеева (14 г., СУ „Бачо Киро“, Летница) с ръководител Светлана Стоянова, а Дружеството на художниците в Кърджали – Туче Танер (18 г., ЕГ „Христо Ботев“, Кърджали). Наградата на фондация „Хюсние Кяшиф“ получава Еймен Емин (9 г., школа „Серра Арт“, Кърджали) с ръководител Серра Мутлу.

В класирането за училища в първа възрастова група (6 – 10 г.) победител е Енис Азизов (10 г., СУ „Васил Левски“, Ардино). Втори се нареждат Нели Попова (8 г., СУ „Йордан Йовков“, Кърджали) и Нехир Моллаали (10 г., СУ „Христо Ботев“, Цар Калоян), а трета е Светлозара Колева (8 г., СУ „Тодор Кирков“, Ловеч).

Във втора група (11 – 14 г.) първи е Димитър Димитров (13 г., ОУ „Хр. Ботев“, Търговище). Второто място поделят Виктория Караджова (12 г., ОУ „Св. Паисий Хилендарски“, Елхово) и Алекс Димитров (12 г., БНУ „Аз съм българче“, Бремерхафен, Германия). Трети са Виктория Божанова (11 г., СУ „Цанко Церковски“, Полски Тръмбеш) и Нехир Севдет (11 г., СУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Самуил).

В трета група (15 – 18 г.) победител е Данислав Пъдарев (15 г., СУ „Емилиян Станев“, В. Търново). Втори са Елиф Мехмед (16 г., СУ „Н. И. Вапцаров“, Момчилград) и Карина Довган (15 г., СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол). Трето място е за Соня Кирчева (17 г., СУ „Св. Климент Охридски“, Добрич) и Александра Иванова (17 г., ПГСАГ „Ангел Попов“, Велико Търново).

Егор Дзюба (IX кл., школа по фотография „Позитив“, ЦПЛР – ОДК, Варна). Специално отличие на РУО – Кърджали

В класирането за школи в първа група начело е Виктория Панайотова (8 г., ЦПЛР – ОДК, Кърджали). Второто място печелят Ачелия Абаз (7 г., ЦПЛР – ОДК, Ардино) и Анастасия Анастасова (8 г., арт школа „Мария Валериева“, Любимец). Трети е Кайлър Хенсън (8 г., ЦПЛР – ОЦМИД „Тунджа“, с. Кабиле).

Във втора група първа е Емилия Стойчева (11 г., арт клуб „Гея“, ОДК – Ловеч). Втори са Ана Станева (11 г., „Арт Попово“, Попово) и Теодора Маринова (13 г., ЦПЛР – ОДК, Силистра), а трета – Ивон Тодорова (13 г., ателие „Дон Кези“, Дупница).

В трета група печели Павел Панайотов (18 г., ОДК, Кърджали). Втора е Габриела Стоянова (15 г., школа „Живопис“, Казанлък). Третото място поделят Анифе Моллова (15 г., „Арт Попово“) и Биляна Миланова (16 г., ОДК – Кюстендил).

Изпратените 641 снимки за **Националния конкурс за фотография „Фотоприказки“** са оценени от фотографите Николай Дечевски, Гавраил Маргаритов и Стилян Кедиков. Автори на снимките са от общо 76 училища, ЦПЛР и школи в 18 области от страната.

Специалната награда на МОН е присъдена на Деница Иванова (X кл., НУПИД „Акад. Дечко Узунов“, Казанлък) с ръководител Веселина Маринова. Призът на НДДе за Антон Кафелов (X кл., ОДК, Кърджали) с ръководител Антония Грозева.

Наградата на кмета на Община Кърджали получава Елисавета Добрева (XII кл., ОДК – Кърджали), а на областния управител – Ванеса Танева (14 г., ЦПЛР – ОДК, Пловдив) с ръководител Изабел Хугасян. Отличieto на РУО – Кърджали, печели Егор Дзюба (IX кл., ЦПЛР – ОДК, Варна) с ръководител Елвира Георгиева. ОДК – Кърджали, награждава Калоян Кирилов (XII кл., ПГМЕТ „Акад. Ангел Балеви“, Троян) с ръководител Теодора Дудева. Младежкото жури отличава Кристина Кръстева (VIII кл., ПГЛПЕХТ – Ямбол) с ръководител инж. Мирослав Пенчев.

Ротари клуб – Кърджали, награждава Румен Султанов (V кл., ЦПЛР – ОДК, Стара Загора) с ръководител Йоана Пеева. Призът на фондация „Хюсние Кяшиф“ е за Алекс Чалина (X кл., СУ „Отец Паисий“, Самоков) с ръководител Оля Георгиева. Призът на фото студио „Уникум“ отива при Йоана Пашрапанска (XI кл., ППМГ „Акад. Ив. Ценов“, Враца).

В категория „Пейзаж и природа“ в групата V – VIII клас при училищата победител е Николай Димов (VII кл., 3. ОУ, Сандански). След него се нареждат Вяра Николова (VIII кл., ПМГ „Иван Вазов“, Димитровград) и Мирай Халил (VII кл., СУ „П. Р. Славейков“, Кърджали). Трети са Александра Митева (VI кл., ОУ „Николай

Петрини“, Ямбол) и Даяна Пъшева (V кл., ОУ „Св. Климент Охридски“, с. Буковлък, обл. Плевен).

В групата IX – XII клас първи е Кирил Стрински (XII кл., СУ „Отец Паисий“, Самоков). Второто място е за Георги Дичев (IX кл., ПГ „Цар Иван Асен II“, Асеновград) и Владимир Стойчев (XI кл., СУ „Н. И. Вапцаров“, Айтос). Трети са Розали Стоилова (X кл., ЕГ „Васил Карагьозов“, Ямбол) и Мариета Димитрова (X кл., ПГЛПЕХТ – Ямбол).

В категорията „Художествена фотография“ в първа група при училищата начело е Атанас Хаджиев (VI кл., ОУ „Христо Ботев“, Асеновград), следван от Семейя Демирова (VI кл., СУ „Христо Ботев“, с. Четници, обл. Смолян). Трети се нареждат Мелани Катрева (VIII кл., НПГ „Димитър Талев“, Гоце Делчев) и Мария Ганева (VIII кл., ПГСС – Чирпан).

Във втора група първите трима са Калина Николова (XII кл., СУ „Панайот Волов“, Шумен), Дария Русева (IX кл., ТГ „Княз Симеон Търновски“, Стара Загора) и Пламена Тонева (XII кл., СУ „Н. Вапцаров“, Айтос).

В категорията „Пейзаж и природа“ в първа група при възпитаниците на школи победител е Илина Димова (VIII кл., ЦПЛР – ОДК, Варна) пред Айлин Шериф (VIII кл., ЦПЛР – ОДК, Крумовград) и Цветина Койчева (VI кл., ЦПЛР – ОДК, Оряхово).

Във втора група начело е Андрей Танчев (17 г., ЦПЛР – ОДК, Пловдив) с подгласник Катерина Атанасова (X кл., ЦПЛР – ОДК, Кърджали). Третото място поделят Емирхан Садък (IX кл., ЦПЛР – КУО „Родопи“, Кърджали) и Ебру Делиосенин (16 г., ОДК – Ардино).

В категория „Художествена фотография“ в първа група победител е Ясен Златев (VI кл., ОДК – Ямбол). Втори са Николета Димитрова (VII кл., ЦПЛР – Стара Загора) и Константин Николов (V кл., ЦПЛР – ОДК, Варна). Трета е Симона Петрова (14 г., ЦПЛР – ОДК, Пловдив).

Във втора група печели Еля Нуридин (XII кл., ЦПЛР – ОДК, Кърджали), следван от Теодор Казаков (IX кл., ЦПЛР – ОДК, Пловдив). Третото място е за Лора Джалдети (18 г., ЦПЛР – ОДК, Пловдив) и Сейди-Алис Исмаил (X кл., НУПИД – Казанлък).

Отличените и селектираните от журитата творби в двата конкурса са представени в изложбите „Вълшебният свят на Родопите“ и „Фотоприказки“ в Детската картинна галерия и във фоайето на ОДК – Кърджали. А в изпълнената докрай с гости Концертна зала лауреатите от Конкурса получават своите награди от зам.-кмета на Кърджали Веселина Тихомирова и директора на ОДК Златка Пенюва. **АЗ-БУКИ**

Снимка Elektrick.me

Творбата на българите върху фасадата на Двореца на парламента на площад „Конституция“ в Букурещ

3D мапинг, или как се става визуален артист

Талантливата художничка Лора Руневска разказва какъв е пътят от училището до впечатляващите проекти, мултимедийни декори и триизмерни спектакли

Петя НИКОЛОВА

Лунар“ в София и светлинните спектакли във Велико Търново са само два примера за разпространяващия се през последните години 3D мапинг. Лора Руневска обяснява, че при изкуството, чието платно са архитектурните сгради, артистът променя възприятията за тях чрез видео, играйки с формите им. Впечатляващо е, трябва да признаем. И макар че е ново, модерно и интригуващо, силата на твореца си остава в уменията му да ни въздейства. Как се става визуален артист?

„Аз-буки“ потърси Лора, за да разкаже за пътя, който извървява. Да ни сподели впечатленията си от работата по първия у нас музикален „Дракула“, постановка на великотърновския Музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“. Да ни каже повече за невероятната победа на студио Elektrick.me, към чийто екип принадлежи, на най-престижния фестивал за светлинно шоу в света iMapp Bucharest – Winners League 2025. И още нещо – да даде съвет на учениците, които масово проявяват интерес към аудио-визуалните изкуства, създават училищни телевизии, подкасти, снимат видеа и ги публикуват в социалните мрежи, как и след гимназията да продължат да практикуват онова, което им харесва.

„Аз съм от София, където завърших Националното училище за изящни изкуства „Илия Петров“, а след това и Художествена академия „Герит Ритвелд“ в Амстердам, Холандия. Запалях се по видеото в академията в Холандия и от 2006 г. се занимавам професионално. Към визуалните изкуства имам страст от дете. Рисуването винаги е било част от мен и средство на изразяване. Музиката – също, тъй като съм дъщеря на класически музиканти челисти и съм израснала с опера

и класическа музика. Разбира се, пътят е труден, изисква много работа“, разказва художничката.

С няколко самостоятелни изложби, собствени аудио-визуални проекти и участие в три от знаковите продукции на Великотърновския театър – оперите на Моцарт „Дон Жуан“ и „Сватбата на Фигаро“ и оперетата на Лехар „Страната на усмивките“, сега Лора подготвя 3D мапинг за първата в България премиера на музикъла „Дракула“. Под режисурата на Петко Бонев и диригентството на маестро Георги Патриков театърът ще представи мащабна и визуално въздействаща продукция.

„Сценографията и костюмите на Ася Стоименова ще бъдат допълнени от ефектния 3D мапинг на Лора Руневска, който ще пренесе публиката в свят на тайнствени замъци, сенки, съблазън и безсмъртна страст“, съобщава Златина Димитрова, сътрудник „Връзки с обществеността“ на Музикално-драматичен театър „Константин Кисимов“.

Култовият бродуейски музикален

на композитора Франк Уайлдхорн вече се репетира. В спектакъла ще участват солисти от водещи театри в България, актьори, оркестър, хор и балет на Музикално-драматичния театър във Велико Търново.

„Много се радваме, че за пореден път от МДТ „Константин Кисимов“ ни се доверяват да визуализираме постановка на режисьора Петко Бонев. Винаги съм обичала това изкуство и съм израснала с него, тъй като баща ми свиреше в Софийската опера. Смятам, че днес 3D мапингът помага много на опери, музикални, съвременни танци, защото чрез визуалните ни възприятия се потапяме още повече в музиката и ефектът е много по-въздействащ“, отбелязва Руневска.

Музиката я свързва и с основателите на студиото за мултимедийни изкуства Elektrick.me – Владимир Грънчаров и Стоян Стоянов. Познават се вече 25 години.

„Бяхме в едни и същи среди, свързани с музика и организиране на фестивали. Тогава започнахме

да правим и визуализации на партита. След това заминах за Холандия да уча, но всеки път, като се прибирах, правихме проекти и работихме заедно. Когато през 2014 г. се върнах в България, те ми предложиха да се присъединя официално към екипа им“, споделя Лора. И не скрива радостта си от факта, че с Elektrick.me печелят в края на този септември 2025 г. първа награда на толкова престижен фестивал.

„Наградата ни от Фестивала в Букурещ е голяма победа. За нашата област това е може би най-големият форум в света. Участват само тези, които са печелили първо място на друг фестивал. Мащабът в Букурещ е огромен. Прожекцията се осъществява върху сградата на румънския парламент, която е втората по големина в света. 23 000 квадратни метра! За да се покрие, се използват 56 от най-големите проектори. Темата беше „Изкуството е навсякъде“, а нашата подтема се казваше „Еклипс“. Целта ни беше чрез силуети и сенки да покажем трудния път на твореца и емоциите, през които

минава. Как започваш да твориш, когато излезеш от зоната си на комфорт“, разказва Руневска.

По думите ѝ печелят журито по трите основни критерия – използване на архитектурата на сградата, силна концепция и нейното последователно развитие.

„Беше незабравимо усещане да видим творението си пред 100 000 души на такава площ!“, добавя тя и разказва за екипа. Твърди, че всеки артист от студиото е комплексен и борави с много различни техники и софтуери, а всеки проект се осъществява благодарение на екипна дейност. Докато обяснява, че „да можеш да работиш в екип, е много ценно, а да имаш страховтен екип, е безценно“, става ясно, че в Elektrick.me са сплотени, гледат в една посока, помагат си и работят заедно като едно.

За себе си казва, че силата ѝ е в рисуването, създаването на идеи и концепции и визуализирането им с различни програми – както 2D, така и 3D. Като визуален артист, е убедена, че живеем в много интересно време на развитие в изкуството, особено с появата и на изкуствения интелект.

„В днешната ускорена среда, в която изкуственият интелект засяга почти всяка професия, всъщност един от най-възбуждащите моменти е да бъдеш артист. Имаме повече инструменти и повече възможности от всякога. В миналото беше много трудно артистите да достигнат до широка аудитория, но сега, благодарение на социалните мрежи и AI инструментите един-единствен човек може да бъде много по-продуктивен и креативен“, казва Лора.

Отправя и своя съвет към бъдещите артисти: „Следвайте страстта си безкомпромисно! Във време, в което можете да достигнете до всеки човек по света, нека страстта бъде вашето гориво. Бъдете последователни и никога не позволявайте на никого да ви казва какво можете или не можете да създадете.“

Лора Руневска и екипът на Elektrick.me с първата награда на престижния фестивал в Румъния

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

Аз-буки

ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова

z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева

b.traycheva@azbuki.bg

Павла Котова

p.kotova@azbuki.bg

Дарена Михайлова

d.mihailova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

Реклама и**разпространение:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:**Белене** – Ралица Господинова

088 7418349

Варна – Розалина Димитрова

088 339920

Велико Търново – Здравка Маслянкова

088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinstar@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Стоян Стоянов

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава**научните списания:**

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

Скърбящият воин пази паметта на героите от 1885 г.

Борислава БОРИСОВА

Има един войнишки паметник във Видин, който сякаш остава в сянката на останалите. Близко 90 години той стои на малък площад пред видинската гара, където продължава да възбужда почитта към героите от Сръбско-българската война от 14 до 28 ноември 1885 г. за защита на Съединението и независимостта на страната.

На пиедестал е разположена фигурата на леко прилегнал, морен и скърбящ воин, навел глава над оръжието си, след като е изстрелял последния си патрон. Бронзовата фигура представя български гренадир, участник в Сръбско-българската война.

Монументът костница, известен като Паметника на скърбящия воин, е уникален творчески поглед към победата и победителя. Той е паметник на почитта и смирението, на хуманността и човечността. Неслучайно в 1919 г. английският военен журналист, публицист и познавач на Балканите Хенри Байерлайн определя паметника без аналог в цяла Европа: „България има един паметник на победите, какъвто никъде в просветена Европа няма. Умиращият гренадир, макар и победител, съжалява за братоубийствената война със сърбите“.

По време на Сръбско-българската война Видин е обсаден и се води жестока битка за крепостта, отбраната на която е поверена на капитан Атанас Узунов. Именно той ще изрече паметната фраза – „Аз съм се учил да превземам, а не да предавам крепост“.

сти!“

в отговор на предложението на командира на Тимошката армия ген. Милойко Лешанин да предаде фортите и града без бой. Всички нападения са отбити, а отбраната остава символ на себеотрицание и военна доблест.

Историята на Скърбящия воин днес, когато отбелязваме 140 години от избухването на Сръбско-българската война, разказва Светлана Кръстева, дългогодишен ръководител на видинския Държавен архив. Монументът се въздига в чест на загиналите в Сръбско-българската война при отбраната на Видин, Белградчик, Трън и Сливница и за героите в превземането на Пирот 1885 г.

Видинската общественост провежда конкурс за избор на проект и строителство на паметник на победата и героите, паднали във войната от 1885 г. Журито, председателствано от Иван Мърквичка, заседава на 13

септември 1907 г. и от представените четири проекта избира този на скулптора Андрей Николов. Договорът е сключен, а негов гарант е Иван Евст. Гешов. Комисия към Трети бдински полк е следила за изпълнението на всеки етап от строителството.

Образът на войника е изваян от гипс от Андрей Николов. Следва дълъг път на фигурата и трите барелефа от ателието му в София с влак до Русе, с лодка през Дунава до Гюргево в Румъния и оттам отново с влак до Париж. Те се отлети в лаярната на италианския майстор Арнолдо Дзоки (създал конната статуя на Александър II – Цар Освободител, пред Народно-то събрание в София, 1901 – 1907 г.).

Обратният път на войнишката статуя се оказва още по-дълъг. В срещуположния на Видин румънски град Калафат например тя престоюва цяла година, преди видински рибари да я пренесат до родния бряг.

Снимка: Авторът

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

В практиката често възниква въпросът дали допълнителното възнаграждение за трудов стаж и професионален опит („клас“) се изплаща и при втори трудов договор. За да се избегнат грешки при начисляване на заплати и недоразумения с работниците и служителите, е важно да се познават правилата, заложи в Кодекса на труда и подзаконовите актове.

Дължи ли работодателят изплащане на допълнително трудово възнаграждение за трудов стаж и професионален опит за всяко трудово правоотношение? Къде работодателят следва да посочи условията, при които се зачита сходният характер на работата и се изчислява и изплаща допълнителното възнаграждение?

Клас прослужено време: правила при основен и при втори трудов договор

Спрямо Кодекса на труда в България основното и допълнителните трудови възнаграждения с постоянен характер се договарят между страните по трудовото отношение. При възникването му работодателят е задължен да определи освен основното възнаграждение и допълнителните възнаграждения с постоянен характер.

За придобит трудов стаж и професионален опит на работниците и служителите се заплаща допълнително месечно възнаграждение в процент върху основната работна заплата, определена с индивидуалния трудов договор. Допълнителното трудово възнаграждение за трудов стаж и професионален опит се заплаща за действително отработено време само по основното трудово правоотношение, а при непълно работно време – по всеки отделен трудов договор до допълването им до съответната месечна продължителност на работното време. Това плащане има постоянен характер – изплаща се ежесмесчно, докато съществува основание за получаването му.

При определяне размера на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит работодателят отчита трудовия стаж на работника или служителя на същата, сходна или със същия характер работа, длъжност или професия. Условията, при които се зачита сходният характер на работата, длъжността или професията, се определят с колективен трудов договор на браншово равнище или с вътрешните правила за работната заплата в

предприятието.

С Постановление на Министерския съвет № 147 от 29.06.2007 г. за определяне на минималния размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит минималният размер на допълнителното трудово възнаграждение за придобит трудов стаж и професионален опит е определен на 0,6 на сто за всяка година придобит трудов стаж и професионален опит. Работникът или служителят не е длъжен да връща суми за трудово възнаграждение и обезщетения по трудово правоотношение, които е получил добросъвестно.

Допълнителното възнаграждение за трудов стаж и професионален опит се изплаща по основното трудово правоотношение, а при непълно работно време – по всеки договор, докато се достигне пълната месечна норма. Работодателите трябва ясно да уредят условията за признаване на сходен труд в колективен трудов договор или във вътрешните правила за работна заплата, за да осигурят правилно и законосъобразно изплащане.

Справка:

чл. 66, ал. 1, т. 7 Кодекса на труда

чл. 271, ал. 1 Кодекса на труда

чл. 12, ал. 1 НСОПЗ § 1, т. 2

от Допълнителните разпоредби

на Кодекса на труда;

член 12 и чл. 22, ал. 1 от Наредбата за

структурата и организацията

на работната заплата

ИТАЛИАНСКИ КОМПОЗИТОР (1858-1919) НЕИЗМЕНЯЕМА ГЛАГОЛНА ФОРМА (ГРАМ.)	ЕТАЖ ОТ ДОЛНА КРЕДА (ГЕОЛ.) ИТАЛ. ПИСАТЕЛ - ИМЕТО НА РОЗАТА	СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ ГЕРОИНЯ НА ВАЗОВ ОТ „ПОД ИГОТО“	СЕРИЯ КОЗМЕТИЧНИ ПРОДУКТИ ИСПАНСКИ ТАНЦ	ОПЕРА ОТ ДЖ. ВЕРДИ ГРАД В ТАИЛАНД	ЗАВОИ НА РЕКА ГЕРОИНЯ НА И. ШРАУС ОТ „ПРИЛЕПЪТ“	ГРУБ ПАМУЧЕН ПЛАТ РОМАН ОТ МАЙН РИД	РОМАН НА ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ ПОДРАЗДЕЛЕНИЕ В ЗАВОД	НЕГРАМОТЕН ЧОВЕК ГЕРОИНЯ ОТ „ОСТРОВЪТ НА ПИНГВИНИТЕ“	НАРОДЕН ПЕВЕЦ В КАЗАХСТАН
МУЗИКАЛЕН ИНТЕРВАЛ ОТ 8 СТЕПЕНИ МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „ФИАТ“		ПЛЕМЕНА, РОДСТВЕНИ С ГЕТИТЕ И МИЗИТЕ СТАРОЗАВЕТЕН КОВЧЕГ	ОПЕРА ОТ ДЖУЗЕПЕ ВЕРДИ ИРОНИЧЕН ПСЕВДОНИМ	АМЕРИК. АКТРИСА - ПАРИЖ, ТЕКСАС ДЖУДЖЕ	ШИРОКОЛИСТНО ДЪРВО	ОСТРОВ ОТ ГРУПАТА ГОЛЕМИ АНТИЛСКИ ОСТРОВИ МАШИННА ЧАСТ	АМЕРИК. ПИСАТЕЛ (1835-1910) ВЕХТА ДРЕХА		
РАЗКАЗ ОТ У. САРОЯН	ЗАТОЧЕНИЕ С ТЕЖКА РАБОТА БЪЛГ. САТИРИК - „ЛЮТИ ЧУШКИ“	РАЗТВОРИТЕЛ НА КАУЧУКА ИЗВЕСТНА ФИРМА ЗА КОЗМЕТИКА	РУСКИ ПИСАТЕЛ (1891-1980) РУСКИ ПИСАТЕЛ (1907-1978)	ОПЕРА ОТ КРИСТОФ ГЛУК ГЕРОИНЯ НА СТЕНДАЛ	РУМЪНСКИ ХУДОЖНИК (1881-1958) ФР. РЕЖИСЬОР - „ВИВА МАРИЯ“			ГОЛЯМА ОБЩЕСТВЕНА СТРАДА	ОТЛОМКИ ОТ ВУЛКАНИЧНИ СКАЛИ
БИВШ БРАЗИЛСКИ ФУТБОЛИСТ СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ П. ЯВОРОВ			МОХАМЕДАНСКИ ДУХОВНИК РОМАН ОТ ЖОРЖ САНД		ИТАЛИАНСКИ ПУБЛИЦИСТ (1918-1966) МАРКА НЕМСКИ КАМИОНИ		СТЪЛБ ЗА ПРИВЪРЗВАНЕ НА КОРАБИ ВОЙНИШКА ШАПКА		
ХИРУРГИЧЕСКИ ИНСТРУМЕНТ ЕЛЕКТРИЧЕСКИ НАТОВАРЕНА ЧАСТИЦА		РУСКИ ПИСАТЕЛ (1864-1934) БЪЛГАРСКИ ЕСТРАДЕН ПЕВЕЦ		СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ИВАН ВАЗОВ РОМАН ОТ ЛИНДА ХЪДСЪН		30В ГЕРОЙ Н ВЕРДИ ОТ „ТРУБАДУР“	АМЕР. БОЙНИ ВЕРТОЛЕТИ РАСТЕНИЕ ИЗПОЛЗВАНО ЗА БИРА МАЯ И ДР.		СЕЛО В ОБЩИНА ВРАЦА
ВИД КИТАЙСКИ КОНОП ФИЛМ НА СТИВЪН СПИЛБЪРГ	БОЛЕСТ, ЧУМА		БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ (1891-1981) АВТОР НА ЕПИЧЕСКИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ	ФР. АРТИСТ (1912-1971) ГЕРОИНЯ НА ЯВОРОВ ОТ „В ПОЛИТЕ НА ВИТОША“	ОБОНЯНИЕ ПОМОЩНИК НА КАДИЯ	СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ Г. АПОЛИНЕР ПЕЧАТНО ИЗДАНИЕ	ЕДНОВАЛЕНТЕН РАДИКАЛ ГЕРОЙ НА Б. БОЛГАР ОТ „СИН СРЕЩУ БАЩА“	ПСЕВДОНИМ НА АСПАРУХ ЛЕШНИКОВ ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ	
ГЕРОЙ НА Д. ДИМОВ ОТ „ТЮТЮН“ ПЛОДОВ СОК			УКРАИНСКИ ПИСАТЕЛ - „НАЛИВАЙКО“ ИЗКУСТВЕНО ЕЛАСТИЧНО ВЛАКНО	УДАРЕНИЕ НАБЛЯГАНЕ ЦИРКОВ ЖАНР		ГЕРОИНЯ ОТ ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН БЪЛГАРСКИ ТЕЛЕФОННИ АПАРАТИ	ГЕРОЙ НА У. САРОЯН ОТ „МИГОВЕ ОТ ЖИВОТА“ ХОЛИВУДСКИ АКТЬОР	СТАРА МАРКА УНГАРСКИ АВТОБУСИ	ГЕРОЙ НА И. ЛОВКОВ ОТ РАЗКАЗА „ВРАЖДА“
ГРУПА ПТИЦИ В ПОЛЕТ	ФРЕНСКИ ПОЕТ (1797-1863) ЕКВАТОРИАЛНО СЪЗВЕЗДИЕ	ТЕСТЕН СЛАДКИШ ПАШКУЛ	МИНЕРАЛ, РОЗОВ ФЕЛДШПАТ ГЕРОИНЯ ОТ „КЪМ ПРОПАСТ“		ПЛЕМЕНА, НАСЕЛЯВАЛИ ДНЕСНА ФРАНЦИЯ МУЗИКАЛНА НОТА		РОМАН ОТ САБИР АХМЕДОВ ПОЛОЖИТЕЛЕН ЕЛЕКТРОД	ФРЕНСКИ ФЕСТИВАЛЕН ГРАД	
РЕКА ВЪВ ФРАНЦИЯ УСТОЙЧИВО СЛОВО-СЪЧЕТАНИЕ		РОМАН ОТ БРАМ СТОКЪР АНГЛИЙСКИ ФИЗИК, НОБЕЛИСТ ЗА 1977 Г.	ГЕРОИНЯ НА ГОГОЛ ОТ „ЖЕНИТБА“ ГЕРОЙ ОТ „ВОЙНА И МИР“	ЕДНО ОТ ИЗКУСТВАТА	ИСПАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР МОРСКА ХИЩНА РИБА	ГЕРОЙ НА МОПАСАН ОТ „ДЯВОЛЪТ“			
ГЕННА ИДЕНТИЧНОСТ НА ДАДЕН ОРГАНИЗЪМ	ЗАЩИТНО ЗЕМНО СЪЗВЕЗДИЕ В ЮЖНОТО ПОЛУКЪЛБО		СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ РОБЪРТ БЪРНС ОГНЕН ЕЗИК	КОЗМЕТИЧНА ТЕЧНОСТ ГЕРОИНЯ ОТ „ПИПИ ДЪЛГОТО ЧОРАПЧЕ“	ТРОПИЧЕСКИ ПЛОД РАП ПЕВЕЦ ОТ САЦ			ГЕРОИНЯ НА Г. АТАНАСОВ ОТ „БЕРГАНА“	
ЗАДНАТА ЧАСТ НА ГЛАВАТА	ШИРОКОЛИСТНО ДЪРВО	ИГЛОЛИСТНО ДЪРВО ГЕРОИНЯ НА Д. АНГЕЛОВ ОТ „НА ЖИВОТ И СМЪРТ“		БОГ НА ЛЮБОВТА В ДРЕВ. РИМ РУСКИ ДРАМАТУРГ (1919-2012)		БЪЛГ. КНИГОИЗДАТЕЛ (1828-1911) РОМАН ОТ КАТЛИЙН УДИУИЗ	РОД ПАПАГАЛИ	ПОЛОВ ИНСТИНКТ	СТАНИОЛ
КАНАДСКА ПОП-ПЕВИЦА		ГЕРОЙ НА Х. РИВЕРА ОТ „ВЪРТОП“ ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	БЪЛГ. РОК-ПЕВИЦА	УНГАРСКИ ПИСАТЕЛ (1895-1974) ГЕРОИНЯ ОТ „САЛЕМСКИТЕ ВЕЩИЦИ“		ПЪРВАТА ПЕЧАТНА КНИГА НА НОВОБЪЛГАРСКИ	ЗАЩИТНИК ВЪВ ФУТБОЛА	ГЕРОИНЯ НА ИВАН ОСТРИКОВ	
РАЗВИТИЕ НАПРЕД				СТИХОТВОРЕНИЕ ОТ ДИМЧО ДЕБЕЛЯНОВ	РАСТЕНИЕ СЪСЪНКА				
ФРЕНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			БЪЛГАРСКА ПИСАТЕЛКА - ИРИНА (1871-1949)		КЪС СКИТСКИ МЕЧ				

РЕЧНИК: ИЛЕШ, КОКОН, ЛАПИЛИ, РАМИ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: Скороговорка. Авал. Волтер (Франсоа). Доде (Алфонс). Татари. Син. Отел. Тасо (Торквато). Катон. Скилида. Том. "Шана". Рамо. Тери (Елън). Си-лаба. "Лени". Финт. Жига. Име. Педант. Кара (Карло). Телериг. "Нирвана". Ити. Ре-ни. "МТК". Ами. Олива. Тодор. Фрикасе. Ори. "Типо". Баир. "Навара". Ага. "Иов". Просо. Ин. Лолова (Татяна). Франк. "Макбет". Радоев (Иван). "Томи". Аетос. Ток. "Или". Такт. Нона. Тюл. Ора (Рита). Брикети. "Кале". Авари. Акажу. Ордовик. Денк. Орн. "Ариана". Анекдот. Тиквичка. Тес ("Тес от рода Д'ърбървил"). Коло. Ико-на. "МТД". Четка. Рона. Ник. Реал. Романс. Полоса. Гардероб. "Ме". Биберон. Теин. Дизайн. Цимент.	Отвесно: Еквивалент. Априлов (Васил). Нитрат. ООН. Медик. Ира. Ираде. Дер-е. Арл. Сонар. Фронт. Арека. Ади (Андре). Оток. Инвар. Скот (Уолтър). Инд. Член. Апетит. Тамино. Маб ("Кралица Маб"). Коте. Орелеф. Ника. "Микра". Тетрод. Юг. Лирика. "Авиа". "Тико". Скоби. Од. Дина. Осанка. Карт. Ам. Квота. Трилер. Бел-леник. Ама. Ода. Ати. Алет. "Ту". Корней (Пиер). Престиж. Иво. Отони. Авлос. Оолит. Арал. Со (Катерина де). Орион. КАТ. Магер. Игор. "Норич". Апиц (Бруно). "Ак". Балет. Авата. Даки. Оби. Наташа. Енот. Адо (Игор). Конак. Лем (Станислав). Вата. Иридий. Октава. Оноре. Пароними. Ополе. Юли. Унисон. Лина (Фейньо). Егоров. Велека. Акант.
--------------------------	---	--

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

Аз-Буки
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
www.azbuki.bg

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри нормативите за издръжка на учениците в общи и професионални издръжки

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри нормативите за издръжка на учениците в общи и професионални издръжки

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Белите мечки изхранват и други арктически видове

В рамките на 12 месеца една полярна мечка може да остави приблизително 300 кг плячка, с която да се хранят други животни. Според оценки на изследователи тези върховни хищници осигуряват 7,6 млн. кг мърша за мършояди в цялата Арктика.

Изводите от проучване, публикувано в *Oikos*, подчертават решаващата роля, която тези хищници играят в изхранването на голямо разнообразие от видове. Отбелязва се и за начина, по който хранителната мрежа може да бъде разклатена, тъй като изменението на климата застрашава популациите на полярните мечки.

Учените отдавна знаят, че полярните мечки изяждат мазнините на плячката си – обикновено тюлени, след което оставят останалата част. „Биомасата на тези остатъци и тяхното значение дълго време са били пренебрегвани“, казва Никълъс Пилфолд, учен от Алианса за дивата природа на Зоопарка в Сан Диего, който е работил 15 години в Арктика.

Пилфолд и колегите му се застъпват в наблюдения и анекдоти за мършоядска дейност около труповете, датиращи още от 30-те години на миналия век. Екипът анализира и проучвания колко калории могат да осигурят тюлените и колко тюлена консумират полярните мечки всяка година.

По време на годишния ловен пик по-

лярната мечка убива приблизително един тюлен на всеки три до пет дни – обикновено пръстенчатите тюлени (*Pusa hispida*), което се равнява на около 1000 кг храна всяка година. Мечката изяжда по-голямата част от тази маса, оставяйки около 30 процента за други животни. Като се има предвид, че в Арктика има приблизително 26 000 полярни мечки, всички тези остатъци представляват милиони килограми храна за мършояди, включително арктически лисици, чайки, гарвани и други. Понякога и снежни сови, вълци и мечки гризли се убоават с останките.

„Тези видове не биха могли да имат достъп до този вид храна, ако полярните мечки не я оставят след себе си“, казва съавторът на изследването Холи Гамблин, биолог по дивата природа в Университета на Манитоба в Уинипег, Канада.

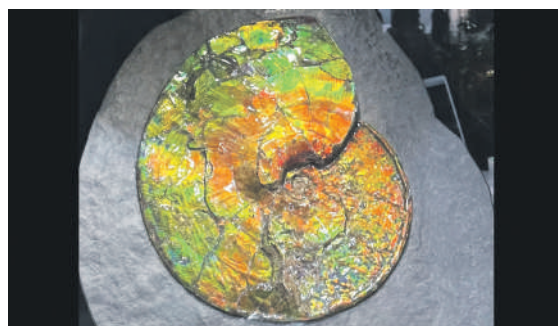
Пилфолд е наблюдавал някои от тези взаимодействия от първа ръка. „Лисиците ще следват следите на полярните мечки, чакайки те да изоставят част от плячката. Птиците също ще прелитат над тях и ще чакат реда си. Това е просто какофония от звуци, издавани от чайки, които се вихрят наоколо, като всички се опитват да се доберат до останките на този тюлен“, казва той.

Джон Аарс, експерт по полярни мечки в Норвежкия полярен институт в Тромсьо, подчертава, че откритията не са изненада. Остатъците вероятно са „доста важен“ източник на храна за други видове, „особено по време на годината, когато алтернативна храна не е толкова лесна за намиране“.

„Арктика се затопля и това засяга популациите на полярните мечки – тяхното намаляване ще доведе и до спад на биомасата от мърша“, отбелязва Пилфолд.

Защо блестят амолитовите вкамелелости

Учени изследват какво придава на редките амолитови скъпоценни камъни дълговия им блясък. Амолитът идва от вкамелелите черупки на изчезнали калмари, наречени амонити. Тайната на пищния вид на вкамелелостите се крие в слоевете от седеф. Но не всички амонитови вкамелелости са с бляскави цветове – нито пък бисерните наутилус или бледите абалонов черупки са с подобни седефени слоеве.

За да разберат защо, учените изследвали погребените арагонитови кристални плочи, които съставляват седефа на амолита, други амонитови вкамелелости и черупки на наутилус и черупки от охлюви.

Прекрасните цветове на амолита възникват от светлина, отразена от арагонитови слоеве с еднаква дебелина, разделени от пролуки с точно правината ширина, съобщава екипът в *Scientific Reports*.

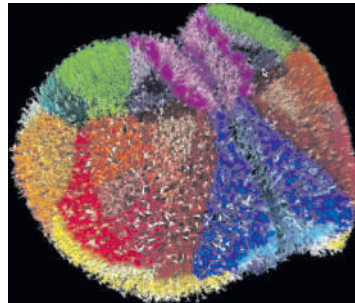
Специалистът по материалознание Хироаки Имаи от Университета

Кейо в Йокохама, Япония, бил очарован от амолита на панаир на минерали. Използвайки електронни микроскопи, Имаи и колегите му изследвали амолит на 75 млн. години, открит в Канада. И установили, че парчета амолит с потънки арагонитови плочи отразяват по-късите светлинни вълни, създавайки наситени сини тонове, докато по-дебелите плочи отразяват по-дългите вълни, създавайки наситени червени тонове.

Екипът открил, че в амолита арагонитовите плочи са били разделени от въздушни джобове с ширина 4 нанометра. Протеините и други органични материали, запълвали някога тези празнини, са били отстранени в процеса на вкамелелане. А симулациите разкриват защо празнините с ширина 4 нанометра са били идеалното място за предаване на ярки, отчетливи цветове. По-плътното опаковане плочи не са отразявали толкова много светлина, което е притъпявало външния им вид.

Създадох виртуален образ на мозък на мишка

Учени са изградили един от най-детайлните виртуални мозъци, създавани някога, с помощта на суперкомпютър, който може да извършва квадриллиони изчисления всяка секунда, съобщава *nauka.offnews.bg*. Изследователите описват реалистична симулация на цялата мозъчна кора на мишката, изградена с помощта на японския суперкомпютър „Фузаку“. Международният екип, ръководен от учени от Института за мозъчни науки „Алн“ във Вашингтон, САЩ, е създал модел с почти 10 милиона неврона и 26 милиарда синапса, който улавя структурата и електрическото поведение на 86 взаимосвързани мозъчни области.

Наречен инструмент за виртуални експерименти, тази симулация е начин да се изследват биологични въпроси все едно в жив модел. Това ще промени начина, по който се работи в областта на невронауката. Експериментите ще се правят с бързина, недостижима до този момент.

В основата на това постижение е „Фузаку“, национален флагман в областта на суперкомпютрите, проектиран от RIKEN и Fujitsu. Той е изграден от 158 976 взаимосвързани възела, разположени в модули, които управляват стотици квадриллионни операции в секунда. Тази инфраструктура позволява на екипа да трансформира огромни биологични набори от данни в работеща мозъчна кора, използвайки Brain Modeling ToolKit на Института „Алн“ и нов невронен симулатор, наречен „Нюлайт“ (Neulite).

Резултатът е функционираща дигитална мозъчна кора, която се активира, заглушава и реорганизира подобно на биологичната. Тази симулация включва структурни характеристики, чак до разклоняването на дендритите, и електрически детайли, като йонни потоци и колебания на мембранното напрежение в различните отдели.

Изследователите описват наблюдението на спонтанна кортикална активност, която се развива в състояние на покой, сякаш гледат директно в живия мозък. С това ниво на детайлност дори малки смущения, като промяна в синаптичната сила, могат да се разпространят в мрежите и да ни наведат на мисълта как разстройствата започват много преди симптомите да се появят.

Избрано

should be reduced to a phantasm of power; but unlike Saghafi, and perhaps in agreement with Naas, I do not think that it is just a question of the many different significations of “phantasm” and that one should “resist a unitary definition” (Saghafi 2021, p. 147). As I will try to demonstrate, Derrida’s concept allows for both Naas’s and Saghafi’s readings because of the mode of operation of the phantasm.

In the first part of the article I will address Derrida’s discussion of the phantasm in his last seminar, the second part of *The Beast and the Sovereign* (2002–2003), and in the second I will turn to *Glas*.

In the second part of *The Beast and the Sovereign*, while reading parallelly Defoe’s *Robinson Crusoe* and Heidegger’s *The Fundamental Concepts of Metaphysics*, Derrida dedicated a lot of time to the discussion of burial and cremation as two widespread cultural practices to deal with the body of the deceased (Naas 2012). The alternative between inhumation and incineration was described there not just as an alternative between two forms of mourning but also as one between two phantasms of mourning and two phantasms of one’s own death (Derrida 2011, p. 92). The question of the phantasm was taken up again and again throughout the seminar. In this sense, what was discussed in the seminar could and should be seen, among other things, as a development and further complication of an insistent theme in Derrida, the theme of life death and of *survie*, living on.

In Derrida’s works from the 1980s and the 1990s mourning is conceived as something that does not wait the other’s eventual death, as the very possibility of it triggers the mechanism of mourning. In *Aporias* Derrida argued against Heidegger that the death of the other is always first and that it is the only death in the syntagm “my death” (Derrida 1993, p. 76). That led him to the deconstruction of the Heideggerian *Jemeinigkeit* and the logic of “as such”, death “as such” being the impossibility of the ‘as such’ “as such” (Derrida 1993, p. 75). Yusuke Miyazaki has demonstrated how life itself (*vie*) in Derrida is already its own transcendence, it is living on (*survie*) (Miyazaki 2020, pp. 242 – 243). This means that the boundary between life and death but also any boundary, is put into question, and that there is a *survivre*, a living on beyond life *in* life itself. Originary mourning points to this aspect of ‘living on’. *Survie* is a way to put into question the idea of clearcut boundaries, limits, frontiers.

The discussion on the phantasm in Derrida’s last seminar can and should be read against this background. The phantasm in *The Beast and the Sovereign* is introduced in relation to the great themes of nostalgia (Derrida 2011, p. 32), *Unheimlichkeit*, and *revenge* (Derrida 2011, p. 48) but the thematization of the phantasm itself begins with the topic of thinking about one’s own death, and more specifically, Robinson Cruse’s fear that he might be eaten by the other. “That is the great phantasm, the fundamental phantasm or the phantasm of the fundamental: he can think only of being eaten and drunk by the other, he thinks of it as a threat but with such compulsion that one wonders if the threat is not also nurtured like a promise, and therefore a desire.” (Derrida 2011, p. 77) This phantasm just like all phantasms of one’s own burial suggests that one considers not only death but the dead body and what happens to it. Derrida argues in the sixth session that both in the case of inhumation and in that of incineration there is an autoimmune aspect to this phantasm (confirming Naas’s hypothesis about the autoimmune nature of the phantasm). With inhumation there is the desire for a certain preservation, a time and a place for the corpse that does not get destroyed and all this can and has been associated with the religious conception of a resurrection. And yet, inhumation, as humane as it seems, brings the possibility of being buried alive and, therefore, of suffocation, as well as the inevitability of the slow decomposition of the corpse. (Derrida 2011, pp. 160 – 167) With incineration, while suffocation and decomposition are evaded, this evasion comes at the cost of transforming death into an annihilation, of destroying all trace of what was once a living being (Derrida 2011, pp. 167 – 168). In both cases the work of mourning is faced with an impossibility, it is ruined, says Derrida, and with it the very relation to the other, as far as mourning “is the very essence of the experience of the other as other” (Derrida 2011, p. 168). In both phantasms there is a betrayal of the dead – and to keep the lost one comes down to lose them.

Пълния текст четете във „Философия“, кн. 3

STEM обучение в образователната стая на загадките

*Откъс от „Интеграцията на STEM обучение
и образователната стая на загадките
в началния образователен етап –
предпоставка за иновативно и ангажиращо учене“*

Проф. д-р Мария Алексиева

Бургаски свободен университет

Асист. Ирина Мишкова

Тракийски университет – Стара Загора

Увод

Съчетанието на STEM ученето (наука, технологии, инженерство и математика) с образователните стаи на загадките представлява иновативен подход за ангажиране на учениците в активното учене. Този метод не само превръща учебния процес в забавно приключение, но и развива у децата ключови умения за 21. век, като критично мислене, креативност, решаване на проблеми и работа в екип.

Образователните стаи на загадките предлагат уникална възможност за превръщане на абстрактните научни концепции в практични и достъпни за децата преживявания. Например една загадка, свързана с космическото пътешествие, може да включи:

- дешифриране на кодове: учениците е необходимо да приложат знанията си по криптография, за да разгадаят послания от извънземни цивилизации;

- строителство на ракета: децата ще проектират и конструират ракета, като прилагат принципите на физиката и инженерството;

- навигация в Космоса: учениците имат нужда да използват звездни карти и математически изчисления, за да определят курса на космическия кораб.

Чрез участието си в образователни стаи на загадките учениците развиват: критично мислене, тъй като анализират информация, разпознават модели и вземат обосновани решения; креативност, защото в хода на екипната работа търсят

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

*Списание се реферира
и индексирва в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д-р Румяна Пейчева-
Форсайт

E-mail: r.peytcheva@fp.uni-sofia.bg

Редактор

Любомира Христова
E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 5/2025:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Под повърхността: социално-педагогически анализ на особеностите на култура на бедността при млади хора в ситуация на относителна бедност / *Силвия Върбанова, Мария Петкова*

Competence for Social Pedagogical Practice: What Do Students Tell Us? / *Maya Tcholakova, Marina Pironkova, Aleksandar Ranev, Yana Staneva*

“Learning through Research” as a Strategic Direction of Modernization of Higher Education / *Tetiana Franchuk, Lesia Ruda, Svitlana Myronova*

Multimodal Communication in Physical Education Classes / *Cristiana Lucretia Pop, Cristina Filip*

Прилагане на компетентностния подход и междупредметни връзки в урок по извънкласно четене за жанра легенда / *Анна Георгиева*

Образователни аспекти на музикалнопедагогическия подход „Орф-Шулверк“: приложение на модел за обучение на студенти – бъдещи учители / *Мариан Ангелов*

Parental Control and Use of the Internet among Elementary School Students / *Marina Matejević, Nedeljko Milanović*

STEAM компетенции при учениците от начален етап / *Илона Суличка*

Интеграцията на STEM обучение и образователната стая на загадките в началния образователен етап – предпоставка за иновативно и ангажиращо учене / *Мария Алексиева, Ирина Мишкова*

Изучаване на действието умножение на естествени числа с едноцифрено число – анализ на актуалното състояние в учебните комплекти по математика за четвърти клас / *Антония Добрева*

нестандартни решения и подходи към проблемите; решаване на проблеми чрез разделяне на сложни задачи на по-малки стъпки и прилагане на различни стратегии за намиране на отговори; работа в екип чрез сътрудничество с другите, споделяне на идеи и достигане до консенсус; комуникация, защото имат възможност да изразяват ясно своите мисли и идеи както устно, така и писмено.

За да бъде една образователна стая на загадките наистина ефективна, е важно да се създаде атмосфера, която да стимулира любопитството и въображението на учениците. Това може да се постигне чрез използване на мултимедийни елементи: (звукви ефекти, светлинни индикации, видеопроекции), включване на интерактивни елементи (бутони, сензори, механизми, които реагират на действията на учениците); създаване на завладяваща история (всеки сценарий е необходимо да има ясна сюжетна линия и интересни герои).

Образователните стая на загадките представляват иновативен подход за преподаване на STEM дисциплините, който съчетава забавлението с ученето. Чрез активното участие в решаването на загадки учениците не само придобиват знания, но и развиват умения, които ще им бъдат полезни през целия живот.

1. Теоретични параметри в прилагането на „Образователна стая на загадките“

Образователната стая на загадките може да се разглежда като подход, като метод, като технология, като форма на обучение и като педагогическа практика, тъй като съчетава елементи от всички тези аспекти на образованието. Как може да се тълкуват различните превъплъщения на образователната стая на загадките?

Подходът в образованието се отнася до общата философия или стратегия за преподаване и учене. Образователната стая на загадките е иновативен подход, който се фокусира върху активно учене, ангажиране на учениците и прилагане на знания в практически ситуации. Този подход се основава на идеята, че ученето е по-ефективно, когато учениците са активно ангажирани в процеса и имат възможност да решават реални проблеми в контекст. В образователната стая на загадките учениците се изправят пред различни задачи и предизвикателства, които се налага да решат колективно, използвайки своите знания и умения.

Методът в образованието се отнася до конкретните техники и практики, използвани за реализиране на подхода. Образователната стая на загадките използва методи като игровизация, интерактивни задачи, групово обучение и решаване на проблеми. Тези методи са насочени към стимулиране на критичното мислене, креативността и уменията за сътрудничество сред учениците. Като метод, образователната стая на загадките включва следните основни компоненти.

1. Интерактивни задачи и предизвикателства: изисква се учениците да решават загадки, пъзели и проблеми, като прилагат логическо мислене, креативност и сътрудничество.

2. Сценарии и сюжети: методът често включва тематични сюжети, които предлагат контекст за задачите, за да направи процеса по-ангажиращ и интересен.

3. Екипна работа: учениците работят в групи, като всеки член допринася със своите уникални способности и знания.

5. Практическо приложение на учебния материал: задачите са съобразени с учебния материал и насърчават прилагането на наученото в практическа среда.

Технологията в образованието включва използването на инструменти и ресурси, които подпомагат учебния процес. В образователната стая на загадките се използват различни технологии, като дигитални устройства, мултимедийни материали и интерактивни платформи. Тези технологии помагат за създаването на реалистични и ангажиращи учебни среди, които стимулират интереса и мотивацията на учениците.

Технологията на образователната стая на загадките включва използването на различни ресурси и инструменти.

1. Декорации и реквизити: създаване на автентична и вълнуваща учебна среда чрез използване на тематични декорации и предмети.

2. Мултимедийни средства: включване на аудио и визуални ефекти, като музика, записи на гласове и звукови ефекти.

3. Интерактивни материали: използване на различни интерактивни материали като QR кодове, електронни устройства, и други технологични средства, които допълнително ангажират учениците.

4. Инструменти за оценка: осигуряване на инструменти за проследяване и оценка на напредъка на учениците по време на дейността.

Образователната стая на загадките може да се разглежда като специфична форма на обучение, тъй като тя представлява организирана учебна среда с ясно определени цели, методи и съдържание, насочени към постигане на образователни резултати.

Според авторите образователната стая на загадките съчетава игрови и технологични подходи за създаване на интерактивна учебна среда и най-точно може да бъде определена като *педагогическа практика*, която използва метода на проблемно базираното обучение и включва различни форми на интеракция и технологии. Тази практика допринася за по-ефективно усвояване на учебния материал чрез участие и преживяване.

От представеното дотук може да се обобщи, че образователната стая на загадките е многостранна концепция, която може да се разглежда като подход, метод, технология и най-вече като педагогическа практика.

Тя предлага цялостна *парадигма* за организиране на учебния процес, която не само ангажира учениците, но и създава условия за активно участие, насърчавайки сътрудничеството, критическото мислене и творческите подходи към решаване на задачи. Тази парадигма е насочена към развиване на ключови компетенции като комуникационни умения, работа в екип, както и самостоятелност и отговорност в ученето. Чрез този иновативен подход учебният процес става по-гъвкав и адаптивен към индивидуалните нужди и стилове на учене на учениците, стимулирайки тяхната мотивация и ефективност. Според дефиницията на Nicholson стая на загадките е „игра на живо, базирана на отбори, при която играчите откриват улики, решават загадки и изпълняват задачи в една или повече стаи, за да постигнат конкретна цел в ограничен период от време“ (Nicholson 2015, p. 1). Уликите могат да бъдат: данни, сведения, знаци, указания, предмети и др.

„Образователната стая на загадките или образователна стая със загадки (на английски: Real-life room escape game) може да бъде както физическа игра в реално време, но така също и да бъде проведена от разстояние (Digital Escaperoom)“. Играчите, „заключени в стаята, символизираща затворено място (замък, пиратски кораб, египетска пирамида, затвор, далечна планета), е необходимо да работят заедно, да изследват проблеми и да решават пъзели, които ще им позволят да излягат в зададеното им ограничено време.

Нейната съдържателна същност включва няколко ключови компонента, които я правят уникална и ефективна.

Интерактивност и игровизация

Основна характеристика на образователната стая на загадките е използването на игрови елементи и интерактивни задачи, които правят ученето забавно и ангажиращо. Учениците са поставени в ситуации, които изискват активно участие и взаимодействие, стимулирайки тяхното любопитство и мотивация.

Сътрудничество и екипна работа

Образователната стая на загадките насърчава учениците да работят в екипи, което развива техните социални умения, умения за комуникация и способността да работят заедно за постигане на обща цел. Учениците се учат да си помагат, да споделят идеи и да взимат решения колективно.

Междупредметни връзки и интеграция

Тази форма на обучение интегрира съдържание от различни учебни предмети, като български език и литература, математика, природни науки, технологии и изкуства. Чрез решаването на разнообразни задачи и предизвикателства учениците прилагат знанията си в различни контексти и развиват междупредметни връзки.

Практическо приложение на знанията

Задачите в образователната стая на загадките са проектирани така, че да изискват практическо приложение на наученото. Учениците е необходимо да използват своите знания и умения, за да решат реални проблеми и да преодолеят различни предизвикателства, което прави ученето по-смислено и релевантно.

Оценка и обратна връзка

Учителите могат да наблюдават и оценяват напредъка на учениците в реално време, предоставяйки им незабавна обратна връзка. Това позволява да се открият индивидуалните силни страни и области за развитие на всеки ученик, като по този начин се осигурява персонализирано обучение.

Разглеждана като специфична форма на обучение, „Образователната стая на загадките“ има своите съдържателни компоненти, описани в „Наръчник за създаване, прилагане, фасилитиране и оценяване в образователните стаи на загадките“¹.

Сценарии и сюжети

Основата на образователната стая на загадките са тематичните сценарии и сюжети, които създават контекст и задават рамката на задачите. Например в сценария „Приказка от заключения замък“ учениците са поставени в ролята на принцове и принцеси, от които се изисква да преодолеят различни препятствия, за да спасят принцеса Мия.

Задачи и предизвикателства

Задачите включват решаване на математически проблеми, писане и четене на текстове, подкреждане на думи и изречения, работа с интерактивни материали и използване на технологии. Всяка задача е съобразена с учебния материал и е проектирана така, че да развива конкретни умения и компетенции.

Инструменти и ресурси

Използват се различни инструменти и ресурси като декорации, мултимедийни средства, интерактивни материали и технологии. Те помагат за създаването на автентична и ангажираща учебна среда, която стимулира интереса на учениците и подпомага учебния процес.

Образователната стая на загадките може да се разглежда като ефективна форма на обучение, която съчетава игрови и обучителни елементи, насърчава сътрудничеството и интеграцията на знания от различни предмети и предоставя възможности за практическо приложение на наученото. Тази форма на обучение е подходяща за началния образователен етап, тъй като стимулира активността и мотивацията на учениците, развива техните социални и когнитивни умения и прави ученето забавно и релевантно.

Образователната стая на загадките е пример за педагогическа практика, която интегрира различни учебни дисциплини и насърчава активното участие на учениците. Учителите, използващи тази практика, създават учебни сценарии, организират задачите и ръководят учениците в процеса на решаване на проблемите.

В рамките на педагогическата практика, образователната стая на загадките може да бъде използвана за постигане на различни цели и компетенции.

1. Развитие на ключови компетенции: четене, писане, математика, критично мислене и решаване на проблеми.
2. Социални умения: работа в екип, комуникация, взаимопомощ и лидерство.
3. Мотивация и ангажираност: стимулиране интереса и активността на учениците чрез забавни и предизвикателни дейности.
4. Интеграция на учебни предмети: възможност за съчетаване на знания и умения от различни учебни дисциплини, като български език и литература, математика, музика, технологии и предприемачество. Интеграцията на учебните предмети в образованието включва съчетаване на знания и методи от различни области с цел да се развият практически умения, които могат да се използват в реални житейски ситуации. Интердисциплинарният подход в образованието има за цел да култивира у учениците трансверсални компетенции, като интегрира знания и методи от различни учебни дисциплини (Neminska 2015).

Пример за това е проведената „Приказка от заключения замък“ в първи клас чрез „Образователна стая на загадките“.

В този пример учениците влизат в ролите на принцеси и принцове. От тях се изисква да помогнат на принцеса Мия да се освободи от заключенния замък, решавайки серия от задачи, свързани с учебния материал. Дейността е структурирана в няколко стъпки, всяка от които включва различни предизвикателства и задачи, като решаване на математически задачи, подреждане на думи и изречения, работа с интерактивни материали и използване на технологии.

Може да се обобщи, че образователната стая на загадките е ефективен педагогически инструмент, който комбинира игрови и обучителни елементи за постигане на различни образователни цели. Чрез използването на този инструмент учителите могат да създадат вълнуваща и ангажираща учебна среда, която насърчава развитието на ключови компетенции и социални умения у учениците в началния образователен етап.

Образователната стая на загадките, известна още като „учебна стая на загадките“ или „educational escape room“, представлява иновативна и интерактивна форма на обучение, който интегрира игрови елементи и проблемно базирано учене. Основната идея е учениците да решават поредица от загадки и задачи в рамките на ограничено време, за да постигнат определена цел, като например „измъкване“ от стаята. Тази форма на обучение се базира на ангажираност, сътрудничество и практически умения, които учениците развиват чрез активно участие и взаимодействие.

Образователната стая на загадките развива редица ключови компетенции у учениците.

1. Критично мислене и решаване на проблеми: учениците е необходимо да анализират информацията, да свързват различни елементи и да намират логични решения на поставените задачи.

2. Комуникация и сътрудничество: участниците работят в екипи, което изисква ефективна комуникация, разпределение на задачите и взаимопомощ.

3. Креативност и иновации: загадките често изискват нестандартни решения и креативни подходи, които стимулират учениците да мислят извън рамките.

4. Технологични умения: в много случаи задачите включват използване на технологии, което подобрява дигиталната грамотност на учениците.

5. Самостоятелно учене и мотивация: учениците са мотивирани да учат, тъй като играта им предоставя непосредствено удовлетворение и усещане за постижение.

Образователната стая на загадките е и инструмент за стимулиране на познавателните интереси на учениците в началния образователен етап. Чрез игровите елементи и предизвикателства децата са ангажирани активно и учат с удоволствие. Този метод може да се използва за интегриране на знания от различни учебни предмети, като предоставя контекст и практически примери, които правят учебния материал по-интересен и значим за тях.

Един от примерите за практическа реализацията на „Образователната стая на загадките“ е чрез играта „Приказка от заключенния замък“ в първи клас. Цялостният процес на планиране и реализация минава през няколко основни стъпки.

Стъпка 1: Цели

Играта „Приказка от заключенния замък“ има за цел да интегрира знания от български език и литература, математика, музика, технологии и предприемачество, за да затвърди уменията на учениците за решаване на задачи и четене. Конкретните цели са следните.

1. Затвърдяване на математически умения: събиране и изваждане на числа до 20, решаване на текстови задачи.

2. Затвърдяване на езикови умения: четене и писане на думи, четене на изречения, подреждане на думи в изречения, съставяне на текст и разказване на приказка.

3. Извличане на поука от приказка: учениците анализират и обсъждат моралните уроци от приказката.

4. Практически умения: работа с телефонен апарат и електронна везна.

5. Повишаване на мотивацията и постиженията: стимулиране на интереса и ангажираността на учениците.

6. Екипна работа и взаимопомощ: насърчаване на сътрудничеството и колективното решаване на задачи.

7. Активност и ангажираност: стимулиране на активното участие на учениците.

Стъпка 2. Организация и провеждане

В образователната стая на загадките участват 23 ученици, разделени на седем екипа по 3 или 4 човека. Всеки екип има различен цвят опаковка за бонбони, които използват за разпределение на ролите в играта като принцеси и принцове. Учениците преминават през различни станции със задачи, които интегрират знания от различни учебни предмети.

1. Математическа станция: учениците решават задачи за събиране и изваждане на числа до 20, както и текстови задачи.

2. Езикова станция: децата четат и пишат думи и изречения, подреждат думи в изречения и съставят текстове.

3. Приказна станция: учениците разказват приказки, анализират техните поуки и работят върху създаването на нови истории.

4. Технологична станция: децата използват телефонен апарат и електронна везна, за да изпълнят практическите задачи.

5. Музикална станция: учениците изпълняват музикални задачи, които са свързани с темата на приказката и помагат за развиване на музикалните им умения.

Пълния текст четете в „Педагогика“, кн. 5

Стратегическата опозиция грамотност – компетентност

*Откъс от „Изследване отношението
на учениците към учебния предмет биология
и здравно образование и начина на преподаване
в края на прогимназиалния етап на обучение“*

**Светла Буковска^{1), 2)},
доц. д-р Иса Хаджиали²⁾**

¹⁾Център за оценяване в предучилищното и
училищното образование

²⁾Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Въведение

През последните години различни фактори предизвикаха обществени и педагогически дебати за грамотността, в частност за грамотността по природни науки – незадоволителните постижения на българските ученици в международните сравнителни измервания (PISA, TIMSS) (OECD 2006; 2013) и в националните външни оценявания, както и установяването на пряка зависимост между равнището на грамотност и социално-икономическите условия. Понятието „грамотност“, заедно с конструкта „компетентност“, се „превърнаха“ в основополагащи за проектиране на образователната политика в България. Стратегическата им позиция е очертана в новите национални документи за ускоряване на реформите в предучилищното и училищното образование, като Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020), Националната стратегия за учене през целия живот (2014 – 2020) и др. Обновените документи за нормативно осигуряване на училищното обучение по общообразователните учебни предмети, по-конкретно за природонаучните дисциплини (държавни образователни стандарти и учебни програми) заявяват постигането на научна грамотност като основна цел на образованието (Kolarova & Hadjiali 2023; Tafrova-Grigorova 2013; 2014).

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.

Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

E-mail: strategies@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 3/2025:

ОБРАЗОВАНИЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Algorithm for Optimizing the
Process of Selecting a Topic for
a Scientific Publication with the
Assistance of ChatGPT / Aldeniz
Rashidov

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Forming Entrepreneurial Culture
through Education / Milena
Filipova, Adriana Atanasova

Paradigms for Soft Skills Enhancement in Military Healthcare / Anna Karadencheva

Предприемачество и иновации в публичния сектор: правна рамка и перспективи за публичните предприятия в България / Рая Каназирева

ПРИБОЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ

Образователно включване на студенти с бежански статут в българското висше образование – възможности и перспективи / Сийка Чавдарова-Костова

Time Perspective in Counseling Parents of Children with Developmental Disorders / Radina Stoyanova

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

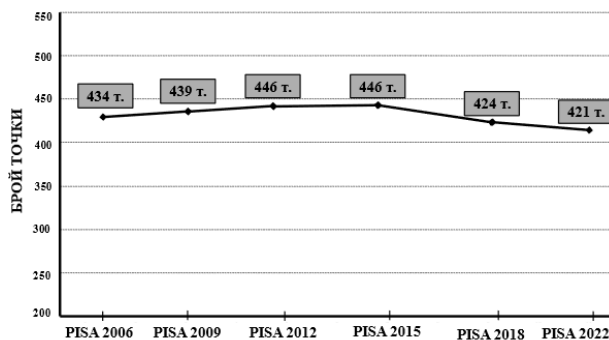
Изследване отношението на учениците към учебния предмет биология и здравно образование и начина на преподаване в края на прогимназиалния етап на обучение / Светла Буковска, Иса Хаджиали

Иновации в политиката и стратегията за образование и обучение в сферата на националната сигурност / Катя Манева

For Some Technology-Driven Novelties in the International Human Resource Management / Stela Zhivkova

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Счетоводната професия в дигиталната ера – много повече творческа / Илияна Анкова

Фигура 1. Резултати от участието на България в Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) за периода 2006 – 2022 г.

Резултатите от проведените измервания недвусмислено показват, че е налице спад в постиженията на българските ученици (фиг. 1). Реално няма обективни причини за подобно понижение в постиженията на учениците, сравнени с предходните етапи на изследването, защото няма кардинални промени нито в часовете за изучаване на природни науки в училище, нито промени в учебните планове и програми.

Отговорите на поставените по-горе въпроси могат да се търсят в следните няколко направления: 1. В компетентностния профил на учителя по физика, химия и/или биология за внимателен прочит и анализ на учебните програми; 2. В проектирането на образователна среда и технологични модели, насочени към формиране и развиване на природонаучна грамотност в процеса на училищното обучение по природни науки; 3. В аспекта на контрола и оценяването – подходяща операционализация, която да се използва при конструирането на инструменти за контрол, диагностика и оценка на природонаучната грамотност (Hadjiali & Kolarova 2024).

В последните години в цял поток от изследвания се извежда една тревожна тенденция, а именно – стремителното намаляване интереса на учениците към природните науки и училищното обучение. Предлагат се цялостни модели за изграждане на мотивационен компонент, който се явява съществен и основополагащ на процеса обучение по биология (Tzanova & Raycheva 2012):

- разкриване на практическото значение на предстоящото за усвояване знание;
- създаване на проблемна ситуация – избират се признаци на обекта, които привидно противоречат на фактите, известни на учениците, и пред тях преднамерено се разкрива това противоречие;
- разкриване на част от целите – избират се част от признаците на обекта, които са заложили на ниво цели и се разкриват заедно с предвидените операции, касаещи тези признаци;
- въздействие върху емоционалната сфера – избират се признаци на обекта, които предизвикват емоционални преживявания;

– разкриване на част от историческото развитие на предстоящото за изучаване учебно знание (Tzanova & Raycheva 2012, pp. 199 – 200).

Съгласно заповед РД – 07 – 27/ 06. 04. 2023 г. от Правилника за устройството и дейността на Центъра за оценяване на предучилищното и училищното образование² се изисква да се организира и проведе анкетно проучване по природни науки с ученици в края на двата етапа на обучението – прогимназиален и първи гимназиален етап, чрез анкета в платформата TEAMS. Анкетното изследване да се проведе чрез представителни извадки от ученици за всеки от предметите: биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда и физика и астрономия. Основната цел на изследването е установяване на нагласите към природните науки и начина на преподаване в средното училище.

Изследователски контекст

Основната цел на представения материал е *изследване на нагласите и отношението на учениците към учебния предмет биология и здравно образование, както и начина на преподаване в края на прогимназиалния етап от обучението*. Основен метод на изследването е анкетирането и разработената за целта анкета, специално преминала процедури по спецификация.

Анкетирането е проведено в представителна извадка от 978 ученици през учебната 2022/2023 година във всички региони, които изучават биология и здравно образование в VII клас. Извадката е представителна за страната, но не и за регионите.

Анкетата е съставена от две части. Първата е свързана с общи въпроси за определяне на демографски характеристики на извадката, представени в таблица 1 – населено място, възраст, пол. Има и въпрос, който се отнася до учебната среда – обучават ли се учениците в обособен кабинет по биология/природни науки (въпроси – от 1 до 5).

Таблица 1. Демографски характеристики на извадката

Възраст години/брой/%	Пол брой/%	Населено място			
		Столица брой/%	Областен град брой/%	Малък град брой/%	Село брой/%
13 години – 479 – 49 % 14 години – 459 – 47 % 15 години – 39 – 4 %	момчета – 476 – 49%	85 – 9%	322 – 33%	347 – 35%	323 – 33%
	момчета – 500 – 51%				

Във втората част са включени твърдения от въпросника, измерващи нагласите и мотивацията за учене по биология на учениците, както и начина на преподаване на учебния предмет биология и здравно образование. Въпросите от втората част са групирани в пет раздела:

- Аз-ефективност (Self-efficacy) – 6, 7, 8 и 9 въпрос от анкетата.
- Активно учене (Active learning strategies) – 12, 14 и 18 въпрос от анкетата.
- Ученето по биология като ценност (Biology learning value) – 13, 15, 20 и 23 въпрос от анкетата.

– Изпълнение на целите (Performance goal) – 10, 11, 24, 25 и 26 въпрос от анкетата.

– Учебна среда и стимули (Learning environment stimulation) – 16, 17, 19, 21 и 22 въпрос от анкетата.

Мненията за твърденията се изразяват по тристепенна скала на Ликерт, като „1“ е „не“, „никога“, „2“ е „не мога да преценя“, „понякога“, а „3“ – „да“, „винаги“ (5 – 23 въпрос и въпрос 26). Анкетното е проведено индивидуално и анонимно, като се предоставят анкети на учениците на електронен носител.

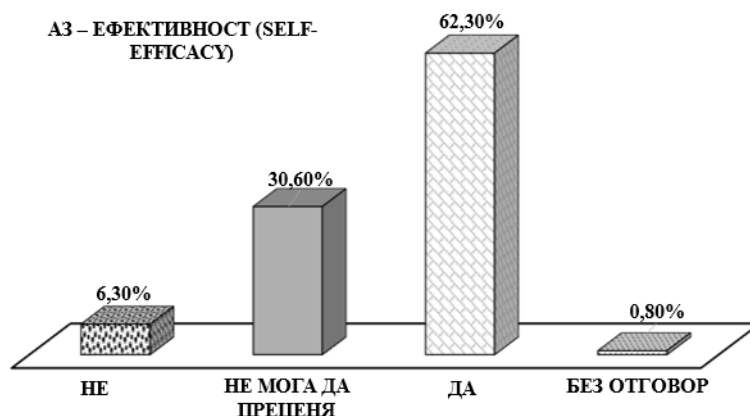
Резултатите от анкетирането са обработени вариационно-статистически чрез приложена описателна (дескриптивна) статистика и коефициент на Пирсън за изследване на корелационни зависимости между въпросите от анкетата и отделно връзката с пола на ученика, вида на училището, населено място и др.

Очаква се резултатите да са от полза за учители и експерти към РЮО и МОН при анализа на резултатите от предстоящото изследване PISA 2025 с акцент природни науки, както и да дадат повече информация за преподаването на природните науки и нагласите на учениците към изучаването им във връзка със STEM обучението и разработването на STEM центрове в много училища в България.

Резултати и дискусия

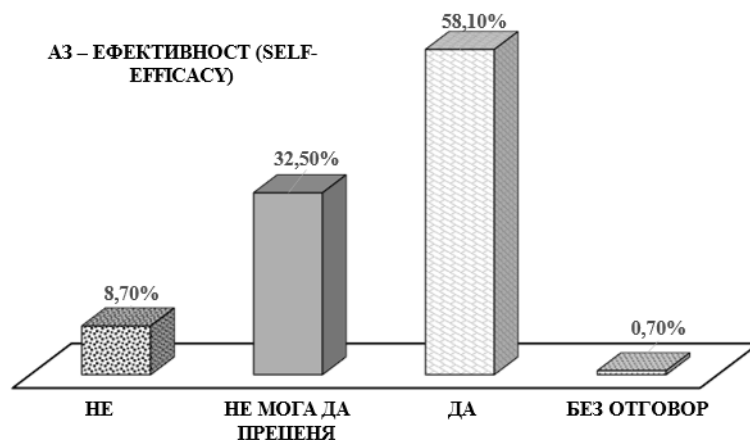
1. Аз-ефективност (Self-efficacy)

Целта на този раздел от въпроси е насочена към самооценка на ученика на собствените му способности, възможности и увереност да се справя добре с материала, който изучава и задачите, които му се поставят. Въпросите от тази част на въпросника измерват вътрешната убеденост на ученика за ефективността на действията му. Аз-ефективността може да се разглежда като компонент на вътрешната мотивация, като усилието се счита за външна проява на вътрешната мотивация. Прието е, че ученик, който полага по-големи усилия трябва да се счита за мотивиран ученик.

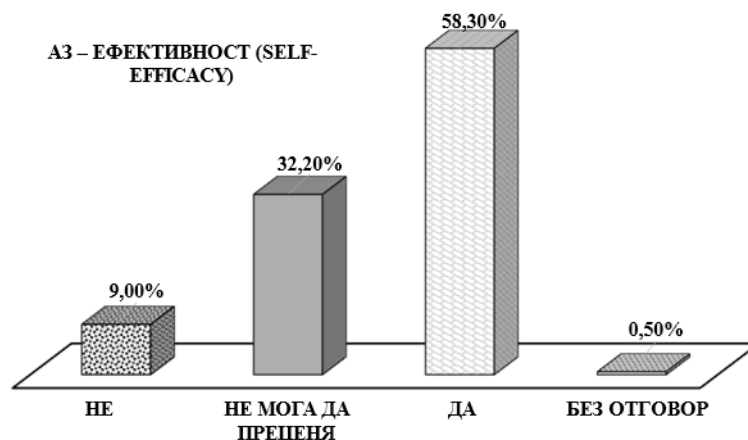
Фигура 2. Резултати от отговорите на учениците на въпрос 6 –
Аз разбирам учебния материал в часовете по биология независимо от неговата трудност

Резултатите от отговорите на учениците на въпрос 6 (*Аз разбирам учебния материал в часовете по биология независимо от неговата трудност*) са основание за следните анализи и коментари (фиг. 2). 62,30% (609 ученици) от анкетираните заявяват, че разбират учебния материал независимо от неговата трудност. Не могат да преценят – 30,60%, а категоричен отговор – не разбирам учебния материал, е предпочетен от 6,30% от изследваните. Учебната програма по биология и здравно образование в VII клас включва биологично учебно знание, отнасящо се до многообразието и класификацията на организмите на Земята, тяхната роля в природата и за човека, взаимоотношенията в природата и опазване на биоразнообразието, природната среда, личното и общественото здраве.³

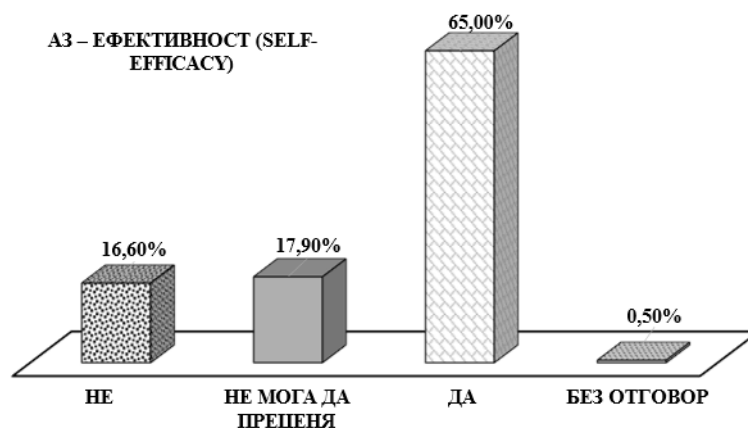
Фигура 3. Резултати от отговорите на учениците на въпрос 7 –
Обикновено се представям добре, когато ме изпитват по биология

58,10% от анкетиранияте отговарят, че се справят добре, когато ги изпитват по биология (фиг. 3). Едва 8,70% (85 ученици) отговарят с „НЕ“, 32,50% се колебаят. Трябва да се обърне специално внимание, че във въпроса не е конкретизирано какво е изпитването. Дали това е индивидуално, фронтално, тестово и др.

Фигура 4. Резултати от отговорите на учениците на въпрос 8 –
Разбирам много добре това, което уча по биология

На отговора на въпрос 8 (*Разбирам много добре това, което уча по биология*) едва 9,00% отговарят с „НЕ“, 32,20% (315 ученици) заявяват, че не могат да преценят, а 570 от тях (58,30%) отговарят с „ДА“ (фиг. 4). Съгласно рамковите изисквания за резултатите от обучението по учебния предмет биология и здравно образование (прогимназиален етап) са детерминирани следните области на компетентност: „Структура, жизнени процеси и класификация на организмите“, „Организъм – среда“ и „Наблюдения, експерименти, изследване“.

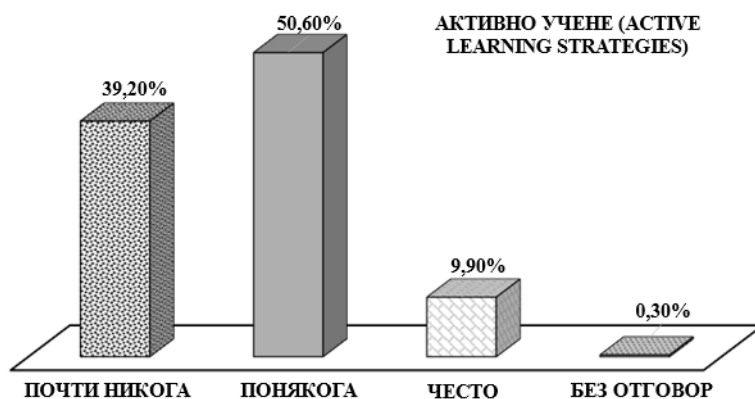
Фигура 5. Резултати от отговорите на учениците на въпрос 9 –
Когато ми е трудно да науча нещо по биология, не се опитвам да го науча

На въпрос 9 (*Когато ми е трудно да науча нещо по биология, не се опитвам да го науча*) 65,00% от изследваните ученици отговарят с „ДА“. Това според нас е един доста смущаващ факт. Въпреки че обучаемите изпитват затруднения в процеса на обучение по биология, те не полагат усилия, нито пък търсят подкрепа от страна на учителя за разбиране и осмисляне на учебното съдържание. Прави впечатление, че учениците, които са предпочели отговорите „НЕ“ (16,60%) и „НЕ МОГА ДА ПРЕЦЕНЯ“ (17,90%) са почти със съизмерими процентни стойности. Най-вероятно това са ученици, които в една или друга степен желаят

и търсят помощ от страна на учителя в процеса на тяхното учебно-познавателно развитие (фиг. 5).

2. Активно учене (Active learning strategies)

Целта на този раздел от въпроси е да се оценят способностите на ученика и ролята на учителя за формиране на знания, умения и отношения в процеса на обучение по биология и здравно образование в VII клас и доколко учителят мотивира учениците да учат чрез използване на методи с доминираща предметно-практическа дейност – наблюдение, експеримент и моделиране, както и чрез приложение на дигитални технологии.

Фигура 6. Резултати от отговорите на учениците на въпрос 12 –
В свободното си време чета научнопопулярна литература и гледам научнопопулярни
предавания, защото имам интерес към биологията

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 3

Метаморфозите на фантазма

Откъс от „The Concept of Phantasm in the Work of Derrida“

Darin Tenev

Sofia University St. Kliment Ohridski

In the text that follows I will offer a reconstruction of Derrida's concept of phantasm. I argue that notwithstanding the various uses of the word 'phantasm' that can be found in his work, Derrida developed a strict conception of phantasm, which he developed and employed in a coherent manner from the 1970s. The text is a part of a larger project for rethinking phantasm.

There are two things that should be pointed out at the beginning. The first is that the word "phantasm" was often used by Derrida and it was placed in apposition to phantom, specter, revenant, ghost, fantasy, and fiction. Yet it was also distinguished from the other terms. The second thing is that phantasm was not just an operative concept. It was thematized rather early on and often its use was accompanied with discussions of its meaning. However, the research on the concept of phantasm in Derrida is quite limited, not much has been done when it comes to its role in contradistinction to fiction and phantom, spirit and specter. To my knowledge, apart from two important texts (Naas 2008; Saghafi 2021), to which I will return, the critical attention as a whole has passed over the notion in silence, or – which amounts to the same – reducing it to the general theme of spectrality (Lucy 2004; Royle 2003; Castricano 2001).

Derrida's own use of phantasm in the texts from the end of the 1960s and the beginning of the 1970s is marked mainly by the notion of simulacra without a model in Plato's sense (Derrida 2000, pp. 138, 143, 168, 186n14, 187, 206 – 207, 324). Derrida has used the word earlier as well albeit in a different sense and hardly as a specific notion. For example, in his recently published course from 1960 – 1961, the word "fantasmes" appears three times as a synonym of illusion (Derrida 2022, pp. 22, 30, 71). In his works on Husserl, where the French word is rarely employed, the German *Phantasie* occupies a place close to that of imagination, on the one

Заглавието е на редакцията

www.philosophy.azbuki.bg

Списанието се реферира
и индексирва в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.ф.н. Владимир Градев
(изпълняващ длъжността)

E-mail: vgradev@phls.uni-sofia.bg

Редактор

Д-р Силвия Петрова

E-mail: philosophy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Философия“, кн. 2/2025:

ОТ РЕДАКЦИЯТА

Derrida after Yesterday / Darin Tenev

ИСТОРИЯ

НА ФИЛОСОФИЯТА

Instituting Gestures, Inescapable Ways: Derrida and Zhuangzi Compared / Héctor G. Castaño

The Obvious Unsaid: An Inquiry into Heidegger's Doctrine via Derrida / Severina Stankeva

ФИЛОСОФСКИ

ПРОБЛЕМИ

Deconstruction as the Thinking of Secret / Yuji Nishiyama

The Concept of Phantasm in the Work of Derrida / *Darin Tenev*

A Commitment to Irresponsibility: On Derrida's Passions: 'An Oblique Offering' / *Johan de Jong*

ФИЛОСОФИЯ И СЪВРЕМЕНОСТ

Blindness and Insight of Reading: Deconstruction Between Jacques Derrida and Paul de Man / *Yusuke Miyazaki*

Derrida and Kristeva Play Sollers' Numbers (A Gamer's Mode d'emploi) / *Miglena Nikolchina*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Conceptual Encyclopedia of Hermeneutics / *Valentin Kanawrow*

The Problem of Religious Diversity: A Philosophical Approach / *Nikolai Mihailov*

hand, and that of representation, on the other.

Researchers have pointed out that "Derrida uses the spellings *fantasme* and *phantasme* interchangeably and without making a distinction between them." (Saghafi 2021, p. 156). Both versions, written with a "f" or a "ph", indeed appear sometime as synonyms for phantom, ghost, and specter (which is one of the meanings of the Greek word), but also fantasy or fiction. And yet, I would argue that at least since *Glas* on (Derrida 1974) Derrida thematized the concept of phantasm on its own and developed his own conception of it. This has already been pointed out by Michael Naas in his "Comme si, comme ça" (Naas 2008, pp. 187 – 212). Kas Saghafi suggested more recently that there is not a single concept claiming that phantasm "has many significations throughout different periods of Derrida's writing" and that "there are many phantasms in Derrida's work" (Saghafi 2021, p. 147, 157).

Naas distinguishes the phantasm from the phantom and fiction, and shows how phantasm is an "as if" (*comme si*) that tries to pass as "as so" or "as such", veiling itself and its operation (Naas 2008, p. 188). A reaction to originary spectrality, Naas claims, the phantasm, or the phenomenon of phantasm, is a "repression of the phantasm as phenomenon" (Naas 2008, p. 191). It maintains in this sense the illusion, a phenomenological illusion, of the "as such", of a self-identity before and apart from any difference and iteration, "an ipseity with power" (Naas 2008, pp. 207 – 208). This is why "deconstruction would thus be, first and foremost, a deconstruction of the phantasm" (Naas 2008, p. 191, see also p. 199). Naas goes on to show how this characteristic of the phantasm makes it function in an autoimmune way feeding the phantasmatic idea of pure immunity, and reveals in what way every phantasm is a phantasm of power. As a counter-move he offers an interpretation of *khora* as that which escapes the lures and traps of the phantasm. (Naas 2008, p. 202) Tracing the concept of phantasm from *Monolingualism of the Other* (Derrida 1996) and *Faith and Knowledge* (Derrida 2001) back to *Glas* he ends his genealogy with a discussion of paternity and maternity and the way in which the phantasm implies an immaculate conception where the omnipotent father and virgin-mother in their opposition can go and do without each other, "self-seeding and self-bearing" (204).

Published in 2008, Naas's text remains to this day, to my knowledge, the most careful analysis of the phantasm in Derrida's oeuvre. In 2021 Kas Saghafi criticized Naas's interpretation that the "phantasm is – with ominous overtones throughout – always a phantasm of power" (Saghafi 2021, p. 157) and insisted that especially in the late writings of Derrida there is a different logic of phantasm, signaling "a phantasm beyond *logos*", which does not present the "as if" as a "as such" but maintains the dimension of the "as if" and relates the "as if" to the virtual aspect of the event. "The event occurs or takes place phantasmatically." (Saghafi 2021, p. 157). Derrida's last seminar, which is very important for Saghafi's discussion, was not published by the time Naas's book appeared and he did not comment on it. In a later text (Naas 2012) he addressed precisely the question of phantasm in it without however drawing on his earlier discussion.

My own interpretation can be seen as a prolongation of that of Naas and of Saghafi, a prolongation accompanied by a displacement of accent. What, in my view, makes such an interpretative supplement necessary, is that unlike Naas, and in agreement with Saghafi, I do not think that Derrida's concept of phantasm can and

Избрано

should be reduced to a phantasm of power; but unlike Saghafi, and perhaps in agreement with Naas, I do not think that it is just a question of the many different significations of “phantasm” and that one should “resist a unitary definition” (Saghafi 2021, p. 147). As I will try to demonstrate, Derrida’s concept allows for both Naas’s and Saghafi’s readings because of the mode of operation of the phantasm.

In the first part of the article I will address Derrida’s discussion of the phantasm in his last seminar, the second part of *The Beast and the Sovereign* (2002–2003), and in the second I will turn to *Glas*.

In the second part of *The Beast and the Sovereign*, while reading parallelly Defoe’s *Robinson Crusoe* and Heidegger’s *The Fundamental Concepts of Metaphysics*, Derrida dedicated a lot of time to the discussion of burial and cremation as two widespread cultural practices to deal with the body of the deceased (Naas 2012). The alternative between inhumation and incineration was described there not just as an alternative between two forms of mourning but also as one between two phantasms of mourning and two phantasms of one’s own death (Derrida 2011, p. 92). The question of the phantasm was taken up again and again throughout the seminar. In this sense, what was discussed in the seminar could and should be seen, among other things, as a development and further complication of an insistent theme in Derrida, the theme of life death and of *survie*, living on.

In Derrida’s works from the 1980s and the 1990s mourning is conceived as something that does not wait the other’s eventual death, as the very possibility of it triggers the mechanism of mourning. In *Aporias* Derrida argued against Heidegger that the death of the other is always first and that it is the only death in the syntagm “my death” (Derrida 1993, p. 76). That led him to the deconstruction of the Heideggerian *Jemeinigkeit* and the logic of “as such”, death “as such” being the impossibility of the ‘as such’ “as such” (Derrida 1993, p. 75). Yusuke Miyazaki has demonstrated how life itself (*vie*) in Derrida is already its own transcendence, it is living on (*survie*) (Miyazaki 2020, pp. 242 – 243). This means that the boundary between life and death but also any boundary, is put into question, and that there is a *survivre*, a living on beyond life *in* life itself. Originary mourning points to this aspect of ‘living on’. *Survie* is a way to put into question the idea of clearcut boundaries, limits, frontiers.

The discussion on the phantasm in Derrida’s last seminar can and should be read against this background. The phantasm in *The Beast and the Sovereign* is introduced in relation to the great themes of nostalgia (Derrida 2011, p. 32), *Unheimlichkeit*, and *revenge* (Derrida 2011, p. 48) but the thematization of the phantasm itself begins with the topic of thinking about one’s own death, and more specifically, Robinson Cruse’s fear that he might be eaten by the other. “That is the great phantasm, the fundamental phantasm or the phantasm of the fundamental: he can think only of being eaten and drunk by the other, he thinks of it as a threat but with such compulsion that one wonders if the threat is not also nurtured like a promise, and therefore a desire.” (Derrida 2011, p. 77) This phantasm just like all phantasms of one’s own burial suggests that one considers not only death but the dead body and what happens to it. Derrida argues in the sixth session that both in the case of inhumation and in that of incineration there is an autoimmune aspect to this phantasm (confirming Naas’s hypothesis about the autoimmune nature of the phantasm). With inhumation there is the desire for a certain preservation, a time and a place for the corpse that does not get destroyed and all this can and has been associated with the religious conception of a resurrection. And yet, inhumation, as humane as it seems, brings the possibility of being buried alive and, therefore, of suffocation, as well as the inevitability of the slow decomposition of the corpse. (Derrida 2011, pp. 160 – 167) With incineration, while suffocation and decomposition are evaded, this evasion comes at the cost of transforming death into an annihilation, of destroying all trace of what was once a living being (Derrida 2011, pp. 167 – 168). In both cases the work of mourning is faced with an impossibility, it is ruined, says Derrida, and with it the very relation to the other, as far as mourning “is the very essence of the experience of the other as other” (Derrida 2011, p. 168). In both phantasms there is a betrayal of the dead – and to keep the lost one comes down to lose them.

Пълния текст четете във „Философия“, кн. 3